

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

LOKALNE BADANIA SPOŁECZNE

01-473 Warszawa

ul. Kocjana 1/19

tel./faks (22) 254 53-60

tel. kom. 608 534 795

e-mail: LBS@lokalnebadania.com

www.lokalnebadania.com

Raport z ewaluacji zewnętrznej w ramach projektu „Akademia EKO-logicznego rozwoju”

**Lokalne Badania Społeczne dla Stowarzyszenia Centrum Wspierania
Aktywności Lokalnej CAL**

Autor: Marcin Jóźko

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Spis treści:

- **Wprowadzenie (s. 3)**
- **Metodologia badania (s. 4)**
  - Cel ewaluacji i kryteria ewaluacyjne (s. 6)
  - Metody i techniki badawcze (s. 8)
  - Etapy badawcze (s. 9)
  - Próba badawcza (s. 10)
- **Kluczowe wnioski z badań (s. 10)**
- **Raport z badań ilościowych (s. 12)**
- **Raport z badań jakościowych (s. 21)**
  - Postrzegane cele i założenia projektu (s. 22)
  - Sytuacja życiowa beneficjentek przed przystąpieniem do projektu (s. 27)
  - Promocja, informacja i źródła wiedzy o projekcie (s. 31)
  - Ogólna ocena projektu, mocne i słabe strony (s. 33)
  - Uzyskane efekty działań projektowych (s. 40)
  - Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - adekwatność/trafność (s. 41)
  - Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - użyteczność (s. 42)
  - Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - efektywność (s. 43)
  - Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - skuteczność (s. 44)
  - Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - oddziaływanie/wpływ (s. 45)
  - Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - trwałość efektów (s. 46)
  - Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - spójność zarządzania (s. 47)
  - Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - wartość dodana (s. 48)
  - Produkty innowacyjne i ich ocena (s. 48)
  - Model Aktywizacji (s. 49)
  - Broker zawodowy (s. 51)
  - Laboratorium Aktywizacji Społeczno-Zawodowej (s. 53)
- **Wybór cytatów (s. 55)**

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wprowadzenie

Niniejszy dokument zawiera wyniki ewaluacji zewnętrznej w ramach projektu „Akademia EKO-logicznego rozwoju”. Opracowanie zawiera najważniejsze informacje na temat metodologii, sposobu realizacji, a także uzyskanych rezultatów badań ewaluacyjnych. Podsumowaniem zrealizowanego cyklu badawczego są prezentowane w tym raporcie kluczowe wnioski i rekomendacje.

Cele projektu

CEL GŁÓWNY:

- Wypracowanie i przetestowanie w okresie 23 miesięcy innowacyjnego środowiskowego modelu aktywizacji kobiet pozostających bez zatrudnienia z terenów wiejskich w wieku 50+, prowadzącego do wydłużenia wieku aktywności zawodowej z wykorzystaniem nowych kompetencji profesjonalnego wsparcia brokera zawodowego, innowacyjnych szkoleń oraz działań partnerskich w ramach Laboratorium Aktywizacji Społeczno-Zawodowej.

CELE SZCZEGÓŁOWE:

- Wypracowanie i przetestowanie innowacyjnych środowiskowych metod podnoszących kompetencje społeczno-zawodowe kobiet wiejskich poprzez realizację własnych projektów, staże, z wykorzystaniem rozwiązań ekologicznych jako narzędzia aktywizacji społecznej i zawodowej

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Wypracowanie, przetestowanie i wprowadzenie nowych form wsparcia osób pozostających bez zatrudnienia – Laboratorium Aktywizacji Społeczno-Zawodowej oraz brokera zawodowego.
- Upowszechnienie innowacyjnych rozwiązań i włączenie nowych form wsparcia dla kobiet 50+ do nurtu polityk lokalnych.

Metodologia badania

Ewaluacja zewnętrzna w ramach projektu „Akademia EKO-logicznego rozwoju” objęła realizację **cyklu badawczego**, polegającego na zastosowaniu **różnych, wzajemnie komplementarnych metod i technik badawczych** (ilościowych i jakościowych), zgodnie z zasadą **triangulacji metodologicznej**. Takie podejście pozwoliło na uzyskanie możliwie pełnej wiedzy i, w konsekwencji, przyczyniło się do sformułowania trafnych wniosków i rekomendacji z badań ewaluacyjnych, które mogą posłużyć usprawnieniu sposobu realizacji podobnych projektów w przyszłości.

Badania miały przede wszystkim charakter jakościowy, a więc zostały przeprowadzone przy użyciu „miękkich”, „rozumiejących” metod. Zastosowane narzędzia i techniki badawcze pozwoliły na określenie sposobu myślenia respondentów, w tym dotarcie do ich – nierzadko ukrytych lub nieuświadomionych – opinii, czy motywacji. Uzyskany obraz jest wielowątkowy, wielopłaszczyznowy, a także – ze względu na możliwość zestawienia i porównania opinii różnych grup respondentów – wieloperspektywiczny.

Ewaluacja zawierała również komponent ilościowy w postaci badań ankietowych z beneficjentkami projektu. Tego rodzaju pomiary zostały zrealizowane dwukrotnie - jesienią 2012 oraz jesienią 2013 roku.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ze względu na fakt, że przed rozpoczęciem badań pewne działania projektowe zostały już przeprowadzone, ewaluacja miała charakter mid-term oraz ex-post. Ewaluacja skupiała się na analizie sposobu realizacji projektu w różnych aspektach (ze względu na wyodrębnione kryteria ewaluacyjne), ze szczególnym uwzględnieniem uzyskiwanych efektów, co w przyszłości pozwoli na ich korektę i dostosowanie do potrzeb potencjalnych odbiorców.

Zgodnie z założeniami projektodawców analiza ewaluacyjna ogniskowała się również na ocenie zmiany społecznej, wywołanej poprzez realizację projektu. Zmiana ta była ewaluowana na trzech poziomach: indywidualnym, społeczności lokalnej oraz rozwoju subregionalnego. Badanie zostało przeprowadzone w taki sposób, aby możliwa była identyfikacja czynników sprzyjających lub utrudniających wspomnianą zmianę.

Sposób przeprowadzenia ewaluacji miał wymiar partycypacyjny. Oznaczało to przede wszystkim, że badacze-ewaluatorzy nie byli wyłącznie zewnętrznymi obserwatorami. Partycypacyjność tę należy rozumieć jako otwartość badaczy na dyskusję z badanymi oraz wypracowanie wspólnych konkluzji obejmujących kryteria i sposoby oceny projektu (w pierwszym etapie ewaluacji). Niezmiernie istotne było również podzielenie się przez zespół badawczy wstępnymi wnioskami z badań na etapie końcowym, co było przyczynkiem do dyskusji na temat płynących z ewaluacji konkluzji. Innymi słowy, wyniki badań zostały skonfrontowane z opiniami zainteresowanych osób, np. personelu projektu (w drugim etapie ewaluacji).

W tym miejscu warto dodać, że zrealizowane wywiady miały charakter przekrojowy, co wynika ze zróżnicowanego poziomu zaangażowania naszych rozmówców we wdrażanie poszczególnych produktów innowacyjnych. Innymi słowy, niektórzy respondenci byli kompetentnymi informatorami na temat więcej niż 1 produktu, co znalazło odzwierciedlenie w treści prowadzonych wywiadów. Przykładowo dotyczy to przedstawicieli NGO, PUP, czy OPS, którzy mogli być cennymi

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

rozmówcami z punktu widzenia ewaluacji wszystkich produktów, jednak w odniesieniu do poszczególnych produktów inna była ich perspektywa (np. uczestnik LASZ może jednocześnie być potencjalnym użytkownikiem Modelu animacji i produktu Brokera zawodowego). To samo można powiedzieć o objętych badaniem osobach z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym, które oceniać mogą zarówno Model animacji, jak i produkt Brokera zawodowego. Badanie zostało zatem zrealizowane przy założeniu, że uczestnicy poszczególnych działań w ramach poszczególnych produktów innowacyjnych mogli być jednocześnie – w niektórych przypadkach - potencjalnymi użytkownikami pozostałych produktów.

Cel ewaluacji i kryteria ewaluacyjne

Celem ewaluacji było określenie rzeczywistych efektów uzyskanych w ramach projektu „Akademia EKO-logicznego rozwoju”, zwłaszcza pod kątem adekwatności/trafności, efektywności, skuteczności, oddziaływania/wpływu, przewidywanej trwałości efektów, spójności zarządzania i wartości dodanej.

Ewaluacja zewnętrzna została przeprowadzona w oparciu o następujące kryteria:

- **Adekwatność/trafność** – rozumiana jako ocena sposobu doboru zastosowanych w projekcie instrumentów pod kątem realizacji celów projektu (głównego i szczegółowych), a także ocena związku między zdefiniowanymi w projekcie celami a **realnymi potrzebami**, które mają zostać rozwiązane dzięki interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego (czy działania projektu są dostosowane do realnych potrzeb sektorowych i lokalnych?),

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- **Użyteczność** - rozumiana jako ocena stopnia dostosowania działań projektu do potrzeb odbiorców (czy działania projektu odpowiadają realnym potrzebom grupy docelowej),
- **Efektywność** - rozumiana jako relacja poniesionych nakładów do uzyskanych efektów (czy produkt przynosi zakładane efekty przy zakładanych kosztach, czy koszty te nie mogłyby być niższe, dając porównywalne efekty?),
- **Skuteczność** – rozumiana jako stopień realizacji założonych celów (czy produkt jest skuteczny, czy jego stosowanie przynosi zakładane wyniki?),
- **Oddziaływanie/wpływ** – rozumiane jako ocena związku między działaniami podejmowanymi w ramach projektu a osiągnięciem celów PO KL (czy wdrożenie produktu będzie skutkowało zwiększeniem szans na osiągnięcie celów PO KL?),
- **Trwałość efektów** – rozumiana jako ocena, w jakim stopniu uzyskane rezultaty będą widoczne po zakończeniu projektu (czy jest prawdopodobne funkcjonowanie produktu po zakończeniu finansowania projektu, od czego zależy trwałość uzyskanych efektów – czynniki sprzyjające i niesprzyjające trwałości),
- **Spójność zarządzania** – rozumiana jako ocena sposobu zarządzania projektem, w tym komunikacji wewnętrznej, sposobu podejmowania decyzji, współpracy między partnerami itp.,
- **Wartość dodana** – rozumiana jako wystąpienie innych niż założone efektów wynikających z realizacji projektu (pozytywnych lub negatywnych).

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Metody i techniki badawcze

Analiza danych zastanych (desk research) jest metodą, która została zastosowana w początkowej fazie ewaluacji i posłużyła integracji i syntezie dostępnych informacji, związanych z przedmiotem badań. Eksplorowane były wszelkie dostępne źródła informacji na ten temat, np. dane statystyczne, wniosek o dofinansowanie, Strategia wdrażania projektu innowacyjnego testującego oraz inne opracowania, analizy i raporty ze spotkań. Analiza danych zastanych została zrealizowana we wstępnej fazie badania, przed przystąpieniem do realizacji badań empirycznych.

Ankieta audytoryjna została przeprowadzona dwukrotnie, jesienią 2012 (po zakończeniu cyklu szkoleń, a przed podjęciem staży) oraz jesienią 2013 roku (po zakończeniu staży). Beneficjentki projektu otrzymały krótką ankietę ewaluacyjną do samodzielnego wypełnienia, zawierającą pytania zamknięte oraz otwarte.

Indywidualne Wywiady Pogłębione (IDI) są (z ang. *Individual In-Depth Interviews*) jedną z najbardziej popularnych metod badań jakościowych, polegającą na szczegółowej, wnikliwej rozmowie z informatorem/respondentem, której celem jest dotarcie do precyzyjnie zdefiniowanych informacji, poszerzenie wiedzy związanej z tematem badania. Czas trwania wywiadu wynosił średnio ok. 60 minut. W trakcie wywiadu indywidualnego podejmowane były pytania badawcze o charakterze eksploracyjnym: próby wyjaśniania/zrozumienia zjawisk, motywacji, postaw, zachowań. Wywiady pogłębione zostały przeprowadzone przez wyspecjalizowanych badaczy o nastawieniu psychologicznym. Ich rola polegała m.in. na umiejętnym wprowadzaniu kolejnych tematów rozmowy, odpowiednim ukierunkowywaniu wypowiedzi

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

respondentów, pomocy w ujawnianiu ich przekonań, opinii, postaw. Przebieg każdego z wywiadów został zarejestrowany (dźwięk).

Zogniskowane Wywiady Grupowe (FGI) polegały na dwukrotnym prowadzeniu przez moderatora dyskusji z zaproszonymi wcześniej respondentami - personelem projektu. Każdy z wywiadów potrwał powyżej 120 minut. Dyskusja prowadzona była przez moderatora według opracowanego wcześniej scenariusza, czasami zawierającego także dosłowną treść pytań, a jej przebieg był nagrywany (obraz i dźwięk).

Etapy badawcze

Badanie zostało zrealizowane w dwóch etapach. Pierwszy z nich zrealizowany został jesienią 2012 i zimą 2013 roku. Beneficjentki projektu zakończyły wówczas cykl szkoleń i przygotowywały się do odbycia staży. Drugi etap przeprowadzony został już po zakończeniu wspomnianych staży, a więc jesienią roku 2013. Co niezwykle istotne, większość respondentów uczestniczyła w badaniu dwukrotnie, zarówno w pierwszym, jak i w drugim etapie. Celem tego zabiegu było precyzyjne uchwycenie zmian i przesunięć opinii badanych na różnych etapach działań projektowych.

- W pierwszym etapie zrealizowano: ankietę audytoryjną, 1 FGI i 11 IDI,
- W drugim etapie zrealizowano: ankietę audytoryjną, 1 FGI i 9 IDI.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Próba badawcza

W części empirycznej zrealizowana została ankieta audytoryjna, 2 Zogniskowane Wywiady Grupowe (FGI) oraz 20 Indywidualnych Wywiadów Pogłębionych (IDI). Badaniem ewaluacyjnym objęte zostały następujące grupy respondentów:

- personel projektu (2 FGI, po 1 FGI w każdym z etapów, 3 IDI w pierwszym etapie ewaluacji),
- osoby zagrożone wykluczeniem społecznym → uczestniczki projektu (ankieta audytoryjna oraz 8 IDI, po 4 IDI w każdym z etapów),
- wykonawcy działań projektowych → osoby zaangażowane w realizację projektu: (8 IDI, 4 IDI w pierwszym etapie, 4 IDI w etapie drugim),
- przedstawicielka władz regionalnych (1 IDI, w drugim etapie projektu).

Kluczowe wnioski z badań

- Generalna ocena projektu jest pozytywna - tego rodzaju opinie formułują wszystkie grupy respondentów. Badani wskazują zdecydowanie więcej pozytywnych cech i korzyści niż mankamentów tego przedsięwzięcia.
- Poziom satysfakcji beneficjentek z uczestnictwa w projekcie jest bardzo wysoki. Podczas obydwu etapów badań ilościowych prawie wszystkie respondentki zadeklarowały najwyższy z możliwych poziom zadowolenia. Średnia w skali 1-5 jest bliska ideału i wynosi 4,96 w roku 2012 oraz 4,92 w roku 2013.
- Wszystkie respondentki poprzez udział w projekcie nabrały większej pewności siebie, odbycie stażu było dla nich cennym doświadczeniem zawodowym, poleciłyby innym

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

osobom wzięcie udziału w podobnym przedsięwzięciu, poszerzyły wiedzę i umiejętności, stały się bardziej otwarte w relacjach z innymi, a wiedza i umiejętności nabyte podczas szkoleń pomogły im w podjęciu stażu.

- Adekwatność/trafność: cele projektu, a także zastosowane w nim instrumenty są - zdaniem badanych - adekwatne do potrzeb lokalnego rynku pracy. Ponadto przyjęte rozwiązania postrzegane są jako kompatybilne względem zdefiniowanych celów.
- Użyteczność: 92 proc. badanych beneficjentek (w części ilościowej) uważa, że projekt był dostosowany do ich potrzeb. Również wszystkie badane beneficjentki w części jakościowej niniejszej ewaluacji uważają, że działania projektu były dostosowane do ich potrzeb. Co więcej, niektóre elementy edukacyjne były - zdaniem uczestniczek - użyteczne nie tylko z perspektywy zawodowej, ale również w życiu codziennym. Opinię tę podzielają także pozostałe grupy respondentów.
- Efektywność: Rozmówcy mieli pewne wątpliwości, czy kryterium jest adekwatne do oceny tego rodzaju przedsięwzięć innowacyjnych, które - niejako z natury rzeczy - są drogie. W tym przypadku relatywnie wysokie nakłady są - ich zdaniem - adekwatne i uzasadnione.
- Skuteczność: Respondenci uważają, że założone w projekcie cele zostały zrealizowane lub są w trakcie realizacji. Przede wszystkim wypracowane i przetestowane zostały innowacyjne rozwiązania dla rynku pracy, natomiast nie zostały one dotychczas zaimplementowane do systemu, czy polityk publicznych.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Oddziaływanie/wpływ: Większość badanych (personel projektu oraz wykonawcy działań projektowych) zgadza się, że można mówić o szerszym oddziaływaniu efektów projektu, wykraczającym poza zmianę sytuacji beneficjentek. Aktywizacja zawodowa i społeczna kobiet wpłynęła na zmianę ich roli społecznej, co przyczyniło się do transformacji sposobu funkcjonowania ich rodzin. Niezmiernie istotną rolę odegrały również zrealizowane projekty stażowe i środowiskowe.
- Trwałość efektów: Projektodawca założył, że połowa beneficjentek znajdzie pracę po zakończeniu stażu. W okresie realizacji drugiego etapu badania (ostatni tydzień listopada) różne formy zatrudnienia posiadało 13 uczestniczek, zatem założenia projektowe są bliskie realizacji. Część badanych uważa, że trwałość efektów projektu będzie można ocenić w dłuższej, przynajmniej kilkuletniej perspektywie.
- Spójność zarządzania: Respondenci ze wszystkich grup pozytywnie oceniają sposób prowadzenia projektu od strony organizacyjnej. Beneficjentki wypowiadają się na ten temat w samych superlatywach. Przedstawiciele personelu projektu oraz wykonawcy działań projektowych pozytywnie oceniają zarówno strukturę organizacyjną, jak i komunikację wewnętrzną w projekcie.

Raport z badań ilościowych

Badania ilościowe zostały przeprowadzone dwukrotnie: jesienią roku 2012 (po zakończeniu cyklu szkoleń, a przed podjęciem staży przez uczestniczki projektu) oraz jesienią 2013 roku (po zakończeniu staży). Pomiar został zrealizowany metodą ankiety audytoryjnej. Beneficjentki projektu otrzymały krótki kwestionariusz do samodzielnego wypełnienia, zawierający pytania zamknięte oraz otwarte.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Pomiar objął zdecydowaną większość odbiorczyń projektu. W pierwszym etapie w badaniu wzięło udział 28 kobiet uczestniczących w projekcie, zaś w etapie drugim - 24 beneficjentki. Szczegółowe informacje na temat struktury zrealizowanej próby zamieszczone zostały w dwóch poniższych tabelach.

Tabela 1 - Struktura próby zrealizowanej podczas etapu 1. (jesień 2012, N=28)

miejsce zamieszkania	
powiat kwidzyński	57%
powiat sztumski	43%
wiek	
50-53 lata	50%
54 lat lub więcej	50%
liczba lat pozostawania bez pracy	
1-3 lata	50%
4 lata lub dłużej	46%
brak odpowiedzi	4%

Tabela 2 - Struktura próby zrealizowanej podczas etapu 2. (jesień 2013, N=24)

miejsce zamieszkania	
powiat kwidzyński	62%
powiat sztumski	38%
wiek	
51-54 lata	62%
55 lat lub więcej	38%
aktualna sytuacja na rynku pracy	
pracuję zawodowo	33%
nie pracuję, ale poszukuję pracy	63%
brak odpowiedzi	4%

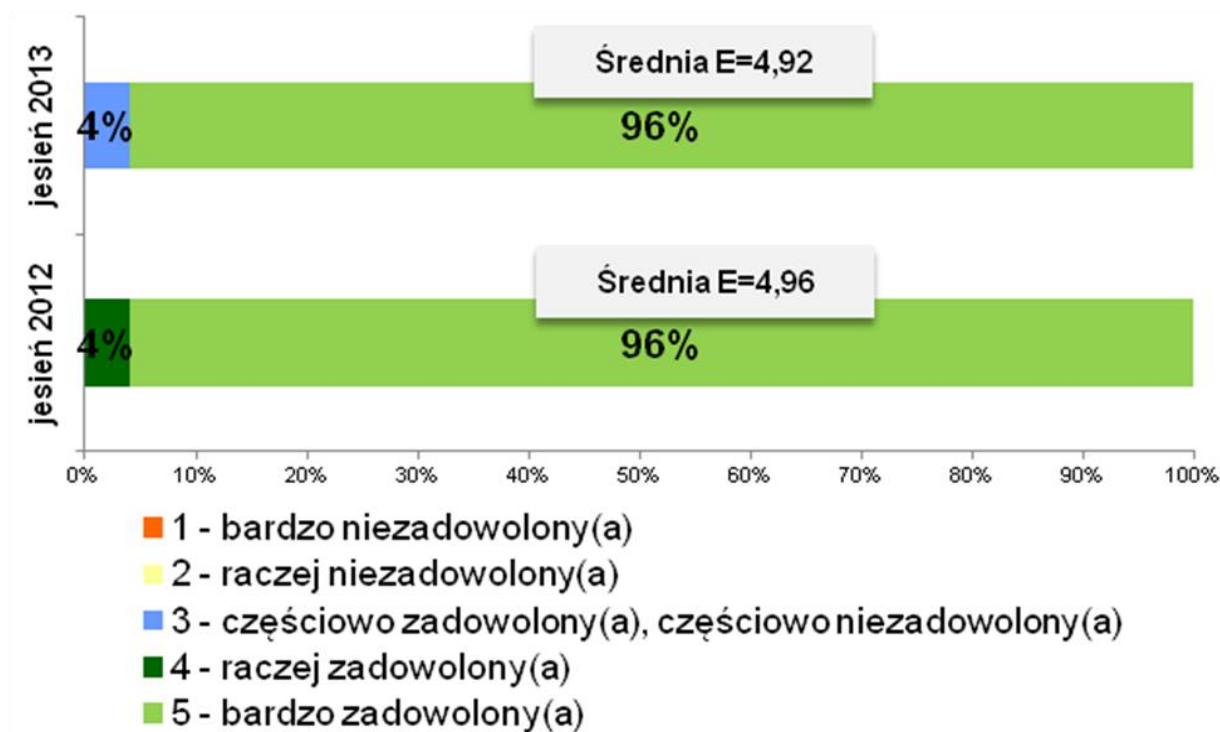
- Większość badanych kobiet (podczas obydwu etapów pomiaru) zamieszkuje w powiecie kwidzyńskim.
- Podczas pierwszego etapu badania połowa respondentek miała od 50 do 53 lat, natomiast pozostałe - 54 lub więcej lat.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Przeszło 6 na 10 badanych jesienią 2013 roku ma od 51 do 54 lat, 38 proc. - nie mniej niż 55 lat.
- Jesienią roku 2012 połowa badanych pozostawała bez pracy od 1 do 3 lat, natomiast 46 proc. - nie krócej niż 4 lata.
- Z kolei pod koniec roku 2013, a więc po zakończeniu staży 1/3 beneficjentek pracowała zawodowo, zaś 63 proc. deklaroowało, że nie pracuje, ale poszukuje pracy.

Wykres 3 - Ogólny poziom zadowolenia z udziału w projekcie

Poziom satysfakcji z uczestnictwa w projekcie jest bardzo wysoki. Podczas obydwu etapów badania prawie wszyscy respondenci zadeklarowali najwyższy z możliwych poziom zadowolenia. Nie odnotowano jakichkolwiek ocen negatywnych, zaś

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

1 osoba w roku 2013 udzieliła odpowiedzi neutralnej lub ambiwalentnej. Średnia w skali 1-5 jest bliska ideału i wynosi 4,96 w roku 2012 oraz 4,92 w roku 2013. Ze względu na niską liczebność próby nie jest możliwe dokonywanie daleko idących porównań statystycznych ze względu na poszczególne parametry społeczno-demograficzne, można jedynie stwierdzić, że bardzo wysoki poziom satysfakcji z udziału w projekcie występuje we wszystkich grupach badanych i jest niezależny od wieku, miejsca zamieszkania, czy aktualnej sytuacji zawodowej respondentek.

Wykres 4 - Postrzegane korzyści z udziału w projekcie

Powyższe informacje zostały zebrane w pytaniu otwartym – ankietowani udzielali swobodnych, niesugerowanych przez ankierów odpowiedzi, które następnie zostały zakodowane do poszczególnych kategorii. Niniejsze zestawienie zawiera najczęściej

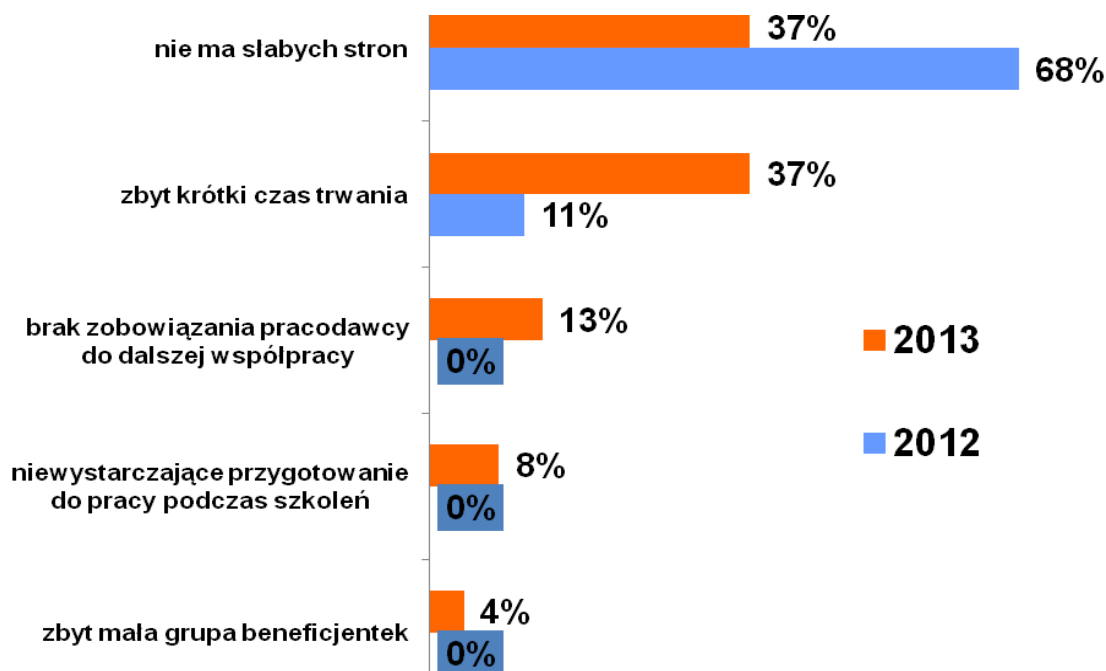
Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

występujące odpowiedzi, pozostałe – jako mniej istotne – zostały pominięte. Podane wyniki nie sumują się do 100 proc., ponieważ badani mogli wymienić więcej niż 1 odpowiedź.

Jesienią roku 2012 respondentki najczęściej wskazywały korzyści merytoryczne (nabycie nowej wiedzy i/lub umiejętności), przełamanie wewnętrznych oporów i większą otwartość na relacje z innymi, poznanie ciekawych ludzi i nawiązanie kontaktów towarzyskich, a także poprawę kompetencji komunikacyjnych.

Podczas drugiego etapu pomiaru uczestniczki projektu na pierwszym miejscu wymieniały - podobnie jak w roku 2012 - poszerzenie wiedzy i nabycie nowych umiejętności, dalej - poprawę samooceny i zwiększenie poczucia pewności siebie w kontaktach z innymi, a następnie - „twarde korzyści” związane z możliwością odbycia stażu i/lub podjęcia pracy zawodowej.

Wykres 5 - Postrzegane słabe strony projektu

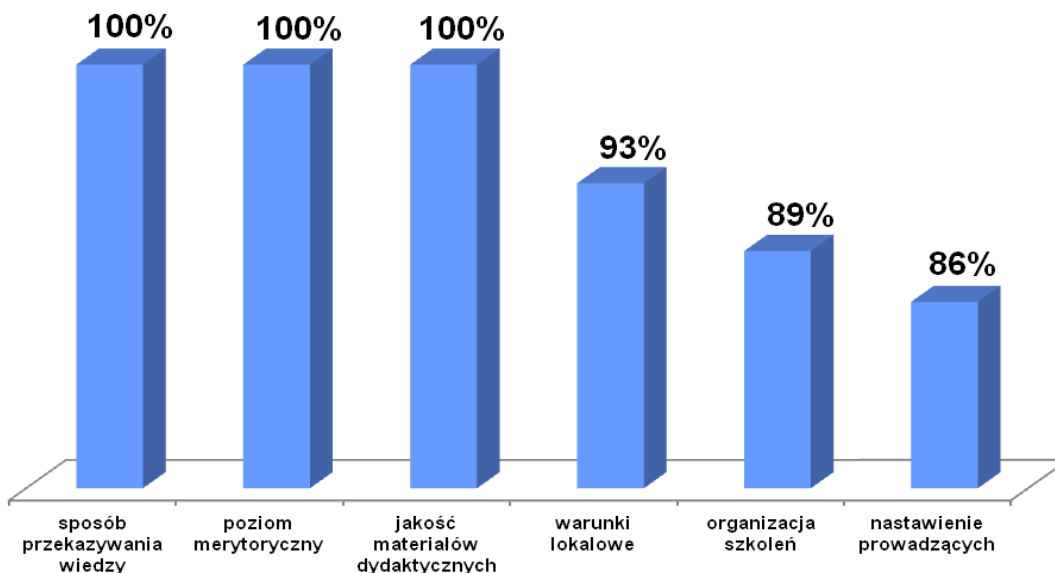
Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Powyższe dane również zostały zebrane w pytaniu otwartym. Prawie 7 na 10 badanych uczestniczek projektu w roku 2012 nie dostrzegало jakichkolwiek mankamentów tego przedsięwzięcia, w roku 2013 podobną opinię wyrażało 37 proc. beneficjentek. 11 proc. badanych w pierwszym etapie oraz 37 proc. respondentek w etapie drugim uważało, że czas trwania projektu był zbyt krótki. Tego rodzaju opinie dotyczyły zarówno całego projektu „Akademia EKO-logicznego rozwoju”, jak i poszczególnych działań podejmowanych w ramach tego przedsięwzięcia, przede wszystkim staży zawodowych i szkoleń. Jesienią 2013 roku 13 proc. badanych uważało, że pracodawcy powinni zostać zobowiązani do kontynuowania współpracy z beneficjentkami po zakończeniu staży, natomiast 8 proc. sądziło, że podczas szkoleń w zbyt małym stopniu przygotowano je do wykonywania pracy na określonym stanowisku, u konkretnego pracodawcy. Jedna z respondentek wskazała, że słabą stroną projektu jest, jej zdaniem, fakt, że był on skierowany do tak nielicznej grupy bezrobotnych kobiet z obszarów wiejskich w wieku 50 lub więcej lat. Ten ostatni pogląd wiąże się z bardzo wysoką oceną projektu, który - w opinii respondentki - powinien mieć zdecydowanie większy zasięg i służyć rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych na większą skalę.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykres 6 - Poziom zadowolenia z różnych elementów szkoleń zorganizowanych w ramach projektu (jesień 2012, N=28)

Formułowana przez beneficjentki ocena cyklu szkoleń jest bardzo wysoka - na powyższym wykresie znajdują się skumulowane odsetki wskazań pozytywnych (umiarkowanie i skrajnie dodatnich ocen). Przeważają opinie zdecydowanie pozytywne, nie odnotowano jakichkolwiek ocen krytycznych, ani neutralnych lub ambiwalentnych (w przypadku 3 na 6 kategorii oceny wystąpiły braki odpowiedzi).

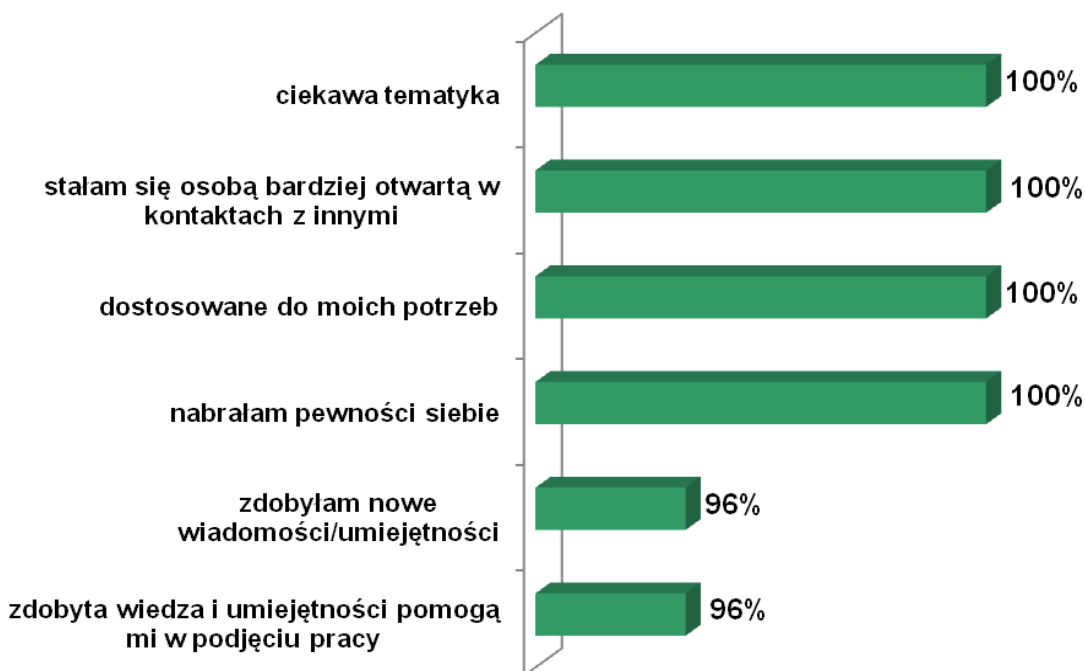
- 100 proc. badanych pozytywnie ocenia sposób przekazywania wiedzy podczas szkoleń,
- 100 proc. respondentek jest zadowolonych z poziomu merytorycznego szkoleń,
- 100 proc. ankietowanych pozytywnie postrzega jakość materiałów dydaktycznych, wykorzystywanych podczas szkoleń,
- 93 proc. beneficjentek pochlebnie ocenia warunki lokalowe podczas szkoleń,
- 89 proc. uczestniczek formułuje pozytywną ocenę na temat organizacji szkoleń,

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- 86 proc. badanych jest zadowolonych z nastawienia prowadzących względem słuchaczek.

Wykres 6 - Postrzegane korzyści płynące z udziału w szkoleniach (jesień 2012, N=28)

Respondentki zapoznawały się z zestawem stwierdzeń, zawierających różne poglądy na temat korzyści płynących z udziału w szkoleniach, a następnie określały stopień, w jakim zgadzają się z ich treścią, wykorzystując pięciostopniową skalę akceptacji. Na powyższym wykresie znajdują się skumulowane odsetki odpowiedzi twierdzących, a więc ocen dodatnich. Powyższe dane potwierdzają, że szkolenia ocenione zostały bardzo pozytywnie (od 86 do 100 proc. wskazywało najwyższą możliwą ocenę), nie odnotowano żadnych opinii ambiwalentnych, czy neutralnych, ani - tym bardziej - negatywnych. Wszystkie badane uczestniczki uważają, że tematyka szkoleń była ciekawa, udział w szkoleniach przyczynił się do zwiększenia ich otwartości

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

w relacjach z innymi oraz pewności siebie, a przeprowadzone działania edukacyjne były dostosowane do ich potrzeb. 96 proc. badanych kobiet poprzez udział w szkoleniach poszerzyło wiedzę i/lub umiejętności, co - zdaniem kolejnych 96 proc. respondentek - w przyszłości pomoże im w zdobyciu i utrzymaniu pracy.

Wykres 7 - Generalna ocena projektu (jesień 2013, N=24)

Podczas drugiego etapu badania w analogiczny sposób zebrane zostały opinie podsumowujące udział w projekcie „Akademia EKO-logicznego rozwoju”. Respondentki zapoznawały się z zestawem stwierdzeń, zawierających różne poglądy na temat wspomnianego przedsięwzięcia, a następnie określały stopień, w jakim zgadzają się z ich treścią, wykorzystując pięciostopniową skalę akceptacji. Na powyższym wykresie znajdują się skumulowane odsetki odpowiedzi twierdzących, a więc ocen dodatnich. W większości przypadków formułowano oceny najwyższe z możliwych (w zależności od kategorii - od 84 do 100 proc.), nie odnotowano jakichkolwiek opinii negatywnych.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wszystkie respondentki poprzez udział w projekcie nabrały większej pewności siebie, poszerzyły wiedzę i umiejętności, odbycie stażu było dla nich cennym doświadczeniem zawodowym, poleciłyby innym osobom wzięcie udziału w podobnym przedsięwzięciu, stały się bardziej otwarte w relacjach z innymi, wiedza i umiejętności nabyte podczas szkoleń pomogły im w podjęciu stażu, a także. 92 proc. badanych beneficjentek uważa, że projekt był dostosowany do ich potrzeb (2 osoby wyraziły opinię neutralną lub ambiwalentną).

Raport z badań jakościowych

Jak już wspomnieliśmy, w części jakościowej zrealizowane zostały 2 Zogniskowane Wywiady Grupowe (FGI) oraz 20 Indywidualnych Wywiadów Pogłębionych (IDI). Badania terenowe zostały przeprowadzone w dwóch etapach. Ewaluacją objęto następujące grupy respondentów: personel projektu, osoby zagrożone wykluczeniem społecznym (uczestniczki projektu), osoby zaangażowane w realizację działań projektowych, a także przedstawicielkę władz regionalnych (1 IDI, w drugim etapie projektu).

- Personel projektu: osoby reprezentujące projektodawcę, a więc Stowarzyszenie Eko-Inicjatywa z Kwidzyna, eksperci - przedstawiciele Stowarzyszenia CAL - partnera projektu,
- Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym (uczestniczki projektu): długotrwale bezrobotne kobiety w wieku 50 i więcej lat, zamieszkujące na obszarach wiejskich:
  - wykształcenie zawodowe (kucharz, stolarz, tapicer) lub policealne,

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- w przeszłości pracujące zawodowo (np. jako pomoc apteczna, pracownik fizyczny, nauczyciel w klasach 1-3, księgowa),
- łączna ilość lat przepracowanych zawodowo: 10-24 (z przerwami),
- okres pozostawania bez pracy (od zakończenia ostatniej pracy): 2-8 lat,
- osoby zamężne lub samotne,
- Przedstawiciele środowiska lokalnego - osoby zaangażowane w realizację działań projektowych):
  - brokerzy zawodowi (osoby z uprawnieniami doradcy zawodowego i/lub z zakresu pośrednictwa pracy, reprezentujące lokalne placówki samorządowe - instytucje rynku pracy, pomocy społecznej lub kulturalne),
  - osoby zaangażowane w organizację staży (przedstawiciel kwidzyńskiego CECH-u, a więc jednego z partnerów projektu),
- Przedstawicielka władz regionalnych - osoba reprezentująca Wojewódzki Urząd Pracy i zarazem Regionalną Sieć Tematyczną Województwa Pomorskiego.

Postrzegane cele i założenia projektu

Informacji na ten temat udzielali przedstawiciele projektodawcy (personel projektu), a także osoby zaangażowane w realizację poszczególnych działań projektowych. Definiowane przez naszych rozmówców cele można podzielić na 2 grupy: pierwsza z nich obejmuje szeroko rozumiane działania na rzecz aktywizacji zawodowej beneficjentek, natomiast druga ogniskuje się wokół kwestii związanych z wypracowywaniem i testowaniem innowacyjnych rozwiązań systemowych, które w przyszłości mogą zostać zaimplementowane do polityk publicznych na różnych szczeblach:

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Aktywizacja zawodowa długotrwale bezrobotnych kobiet w wieku 50+, przywrócenie ich na rynek pracy, a także do życia społecznego i aktywności życiowej (m.in. poprzez podniesienie ich samooceny i motywacji do zmiany sytuacji życiowej, dostarczenie im kompetencji społecznych, identyfikację ich atutów i potencjału, poprawę wizerunku zewnętrznego), przekonanie lokalnych pracodawców, że warto zatrudniać takie osoby, przekonanie lokalnych instytucji, że należy je wspierać, zbudowanie systemu przyływu informacji i współpracy między lokalnymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi,
- Wypracowanie i przetestowanie nowych rozwiązań, a więc produktów innowacyjnych, wypracowanie modeli, narzędzi i metod pracy, które w przyszłości zostaną wprowadzone do systemu (np. pomocy społecznej i/lub rynku pracy),

Obie grupy celów wskazywane były przez wszystkich respondentów (z wyłączeniem uczestniczek projektu), jednak można mówić o pewnych różnicach akcentów, a raczej o nieco innym postrzeganiu ich wagi i znaczenia. Aktywizację zawodową kobiet o szczególnej sytuacji na rynku pracy zazwyczaj (spontanicznie) wymieniano na pierwszych miejscach, ponadto część badanych - zwłaszcza wykonawcy działań projektowych - postrzegała tę grupę celów jako kluczową. Innymi słowy, osoby zaangażowane w działania aktywizujące uczestniczki projektu (np. brokerzy zawodowi, osoby zaangażowane w organizację staży) koncentrują się właśnie na różnych formach wsparcia oferowanych beneficjentkom i wpływie tych przedsięwzięć na zmianę postaw, czy sposobu funkcjonowania uczestniczek projektu.

Nieco inaczej widzą tę kwestię przedstawiciele personelu projektu, a także eksperci, zwłaszcza osoby reprezentujące jednego z partnerów - Stowarzyszenie CAL. W ich przypadku definicja celów projektu była zbliżona lub niemal identyczna, jak

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

sformułowano ją w dokumentach projektowych (np. we wniosku o dofinansowanie). Silnie akcentowano zatem innowacyjny charakter projektu, który - w opinii tej grupy rozmówców - służyć ma wypracowywaniu nowatorskich rozwiązań, metod i narzędzi pracy, które, po ich przetestowaniu, mogą być wprowadzone do systemu, np. stać się użytecznymi instrumentami aktywizacji zawodowej. W tym ujęciu ewaluowany projekt należy interpretować w kategoriach społecznego eksperymentu.

Powyższe obserwacje - skądinąd dość banalne socjologicznie - można wyjaśnić różnym poziomem wiedzy i zaangażowania respondentów w działania projektowe, słowem, odmienną perspektywą różnych grup badanych. Personel projektu oraz przedstawiciele Stowarzyszenia CAL mają - jako autorzy i główni pomysłodawcy - szersze spojrzenie na projekt, jego cele, efekty, znaczenie i, co ważne, perspektywy i możliwości implementacji wypracowywanych rozwiązań. Innymi słowy, postrzegają oni projekt w ujęciu systemowym, często w powiązaniu z innymi projektami innowacyjnymi, jakie są lub były realizowane w naszym kraju. Wykonawcy poszczególnych działań projektowych dostrzegają wprawdzie tę szerszą perspektywę, jednak formułowane przez nich definicje celów częściej mają wymiar cząstkowy, fragmentaryczny. Skupiają się oni mianowicie na różnych formach wspierania grupy docelowej, a także płynących z nich korzyściach dla beneficjentek. Ten węższy sposób definiowania celów projektu wynika przede wszystkim z faktu, że osoby z tej grupy badanych nie mają pełnej wiedzy na temat założeń projektu, nie znają wszystkich działań, czy produktów innowacyjnych, zatem - co oczywiste - koncentrują się na realizowanych przez siebie przedsięwzięciach. Powyższe konstatacje są niezmiernie istotne z punktu widzenia niniejszej ewaluacji, ponieważ odmienne sposoby definiowania celów przekładają się na różnice odnośnie identyfikacji rzeczywistych efektów projektu, a także kryteriów ich oceny.

W pierwszym etapie badań ewaluacyjnych wiele wysiłku poświęcono pozyskaniu opinii, a raczej próbom wypracowania miarodajnych kryteriów oceny projektu i jego

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

rezultatów. Jak już wspomnieliśmy, ewaluacja była prowadzona w sposób partycypacyjny, co oznaczało otwartość badających na dyskusję z badanymi i wspólne dochodzenie do ostatecznej interpretacji uzyskanych wyników. Część tych konkluzji została wykorzystana podczas realizacji drugiego etapu badań, jesienią 2013 roku. Przedstawiciele personelu projektu oraz wykonawcy działań projektowych wskazywali zatem, jakie wskaźniki, czy kryteria byłyby - ich zdaniem - najbardziej adekwatną miarą sukcesu (lub braku sukcesu) tego przedsięwzięcia. Czynniki te można - analogicznie do omówionych wyżej celów projektu - podzielić na związane z sytuacją życiową beneficjentek (np. aktywizacją zawodową, zmianą postaw życiowych) i ich funkcjonowaniem w środowisku lokalnym, a także społecznym eksperymentowaniem i wypracowywaniem nowych rozwiązań, czy metod pracy. W ramach obydwu tych obszarów najczęściej wymieniano „miękkie” kryteria oceny, choć pojawiały się również propozycje wskaźników „twardych”. Większość badanych podziela opinię, że szacowanie efektów tego rodzaju przedsięwzięć jest pewnym wyzwaniem, ponieważ ich rezultaty często są trudno uchwytnie i mierzalne, a także odłożone w czasie, zatem powinny być ewaluowane w ujęciu procesowym, z wykorzystaniem „rozumiejących” metod i narzędzi oraz w dłuższej perspektywie czasowej.

Proponowane kryteria związane ze zmianą sytuacji życiowej beneficjentek i ich środowiska:

- „miękkie”: zmiana sposobu funkcjonowania i postaw życiowych, zwiększenie motywacji, wiary we własne siły, aktywności społecznej, życiowej i zawodowej (mierzona np. poprzez stworzenie indywidualnej ewaluacji każdej beneficjentki - psychologicznego opisu zachodzących w niej zmian), poziom zadowolenia beneficjentek z udziału w projekcie, zmiana relacji i sposobu myślenia o rynku

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

pracy w środowiskach lokalnych („*impuls społeczny*”), zmiana sposobu odżywiania beneficjentek i ich rodzin na bardziej ekologiczny, zdrowszy (pod wpływem edukacji ekologicznej), zmiana sposobu myślenia o ochronie środowiska naturalnego, zdrowszy tryb życia, a także - w odniesieniu do lokalnych pracodawców i instytucji publicznych - zmiana sposobu myślenia o zatrudnianiu lub wspieraniu osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym,

- „twarde”: ilość (procent) beneficjentek, które pozostaną na rynku pracy po zakończeniu projektu (np. otrzymają stałą pracę lub otworzą własną działalność gospodarczą - w projekcie przyjęto, że połowa stażystek pozostanie na rynku pracy, co - jak podkreślają przedstawiciele projektodawcy - jest dość ambitnym założeniem), szerzej - podniesienie poziomu aktywności zawodowej w wiejskich społecznościach.

Proponowane kryteria związane z wypracowywaniem innowacyjnych rozwiązań:

- „miękkie”: sieciowanie działań różnych instytucji i organizacji (tworzenie forum wymiany opinii i doświadczeń, wzajemne poznanie i zrozumienie), zwiększenie otwartości różnych podmiotów na wprowadzanie społecznych innowacji,
- „twarde”: wprowadzanie wypracowanych rozwiązań do praktyki i systemu - ilość wprowadzonych rozwiązań (do polityk publicznych na szczeblu lokalnym, regionalnym lub ogólnopolskim, np. przygotowanie „białej księgi” rozwiązań dla rynku pracy na bazie doświadczeń płynących z projektu), ilość zainteresowanych nimi podmiotów, wprowadzenie wypracowanych rozwiązań do kryteriów

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

projektowych w nowej perspektywie finansowej UE na lata 2014-2020, ilość spotkań LASZ, liczba nowych pojęć-propozycji rozwiązań, jakie pojawią się podczas tych spotkań, ilość aktywnych brokerów zawodowych, wprowadzenie brokera zawodowego do katalogu zawodów.

Sytuacja życiowa beneficjentek przed przystąpieniem do projektu

Jak już wspomnieliśmy, w projekcie wzięły udział długotrwale bezrobotne kobiety w wieku 50 i więcej lat, zamieszkujące na obszarach wiejskich powiatów kwidzyńskiego i sztumskiego. Uczestniczki projektu rekrutują się zatem z grupy, którą zalicza się do zagrożonych wykluczeniem społecznym. Beneficjentki znajdują się w trudnej sytuacji życiowej, nigdy nie pracowały zawodowo lub miały dłuższą przerwę w aktywności zawodowej, przez co ich kwalifikacje nie są dopasowane do aktualnych potrzeb rynku pracy. Poziom ich wykształcenia jest niski, ponadto brakowało im umiejętności interpersonalnych oraz kompetencji komunikacyjnych. W ostatnich latach zajmowały się prowadzeniem swoich gospodarstw rolnych oraz domowych. W większości przypadków beneficjentki (lub ich rodziny) korzystały ze wsparcia z systemu pomocy społecznej. Kobiety te były, zdaniem części badanych (personelu projektu oraz wykonawców działań projektowych), „zamknięte na świat zewnętrzny”, „niesamodzielne”, ponadto „nie posiadały własnych środków finansowych, ani wyższych potrzeb społecznych”. Respondenci zwracają również uwagę na niską pozycję społeczną uczestniczek projektu - w środowiskach lokalnych, ale często również we własnych rodzinach. Innymi słowy, wspomniane kobiety, które zazwyczaj odgrywały przecież kluczową rolę w zarządzaniu swoimi gospodarstwami i budżetem domowym, miały poczucie, że ich ciężka praca jest niedoceniana przez otoczenie, np. traktowana jako oczywista, banalna, mało istotna, niewiele warta, słowem, jako zwyczajne wypełnianie codziennych obowiązków. Ten

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

sposób myślenia podzielały zresztą same beneficjentki, uważając, że nie posiadają żadnych cennych umiejętności, którymi mogłyby się pochwalić i które dałyby się przekuć na ich atuty na rynku pracy.

Powyższy sposób postrzegania przez środowisko wykonywanej przez nie pracy (i ich samych) przekładał się na zmniejszenie poczucia własnej wartości, brak pewności siebie, demotywację, a także rezygnację z wielu aspiracji życiowych i zawodowych. Warto dodać, że powyższy mechanizm marginalizacji w pewnym stopniu pokazuje specyfikę funkcjonowania wiejskich społeczności i rodzin, gdzie - tradycyjnie - pozycję kobiety definiuje się głównie w kategoriach bycia matką i gospodynią domową, przy czym są to role społeczne o dość niskim prestiżu. Nierzadko dzieje się tak wbrew faktom - zwłaszcza w ostatnich latach coraz częściej to wiejskie kobiety podejmują aktywność społeczną i życiową, tym samym stając się siłą napędową społecznej zmiany. Co ciekawe, już po rozpoczęciu szkoleń część uczestniczek projektu przyznawało, że chciałyby pracować, jednak są w jakiś sposób powstrzymywane przez swoje środowisko i rodziny, np. współmałżonków (tego rodzaju opinie nie pojawiły się podczas rozmów z beneficjentkami, przeprowadzonych w ramach niniejszej ewaluacji, lecz były formułowane podczas cyklu szkoleń, co zostało przywołane podczas wywiadu grupowego z personelem projektu). Oprócz tych zewnętrznych prób zniechęcania beneficjentek pojawiły się *„opory wewnętrzne”*. Na przykład niektóre z uczestniczek niechętnie odnosiły się do perspektywy spędzenia nocy poza domem, z czym wiązał się udział w szkoleniach. Beneficjentki tłumaczyły to obawą o swoich najbliższych, którzy pod ich nieobecność mogliby *„sobie nie poradzić”* z realizacją podstawowych potrzeb życiowych (np. przygotowaniem posiłku). Okazuje się zatem, że barierą zmiany może być nie tylko presja środowiska (obawa przed doświadczeniem społecznych sankcji), a również siła przyzwyczajenia i specyficzny sposób myślenia, który sprawia, że wspomniane kobiety gotowe są poświęcać się dla innych i w dużym stopniu

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

rezygnować z własnych potrzeb. Tego rodzaju próby wyřeczania najbliższych skutkowały ich „wyuczoną bezradnością”. Wydaje się, że powyższa argumentacja jest również ilustracją ich generalnej nieufności do innych, czy obawy przed światem zewnętrznym. Kobiety te czuły się pewnie i bezpiecznie w swoich domach, wykonując codzienne obowiązki, nawet, jeśli czynności te były nie lubiane i nie stanowiły dla nich źródła satysfakcji. Jak wskazywali respondenci reprezentujący personel projektu, w początkowej fazie projektu beneficjentki były nieufne i niedowierzające, obawiały się, że „zostaną oszukane” przez projektodawcę (szczególnie wiele wątpliwości budziła kwestia odpłatności staży). Niewątpliwie ich rezerwa była również efektem negatywnych doświadczeń z przeszłości.

Beneficjentki (podobnie jak inne osoby z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym) są dość dobrze zorientowane w mechanizmach pomocy społecznej, jednak tego rodzaju wsparcie traktują bardziej jako doraźną pomoc, a nie systemowe rozwiązanie, które ma przyczyniać się do zmiany ich sytuacji życiowej. Również staże nie były dla nich formą edukacji, czy szansą na „wykazanie się” i uzyskanie pracy. Ze względu na dotychczasowe doświadczenia myślały o nich wyłącznie przez pryzmat bycia tanią siłą roboczą, co wiązało się z negatywnym nastawieniem pracodawców i współpracowników (*„one miały takie doświadczenia, że były traktowane jak człowiek drugiej kategorii (...) po każdym stażu one czuły się gorzej, bo trafiały na opór personelu i były spychane do czynności najniższej kategorii”*).

Warto dodać, że obszar, na którym realizowany jest projekt obejmuje tereny o wysokim poziomie bezrobocia (na tle regionu i kraju). Stopa bezrobocia w powiecie kwidzyńskim na koniec grudnia 2012 r. wyniosła 19,3 proc., a w powiecie sztumskim - 26,6 proc.¹ Analogiczne wskaźniki dla województwa pomorskiego i całej Polski

---

¹ Dane: PUP w Kwidzynie oraz PUP Sztum

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

osiągnęły wówczas wartość 13,4 proc. (w obydwu przypadkach)². Na pogorszenie sytuacji na rynku pracy w powiecie kwidzińskim szczególnie wpłynęły zwolnienia grupowe, przeprowadzone w okresie ostatnich 2 lat w miejscowej fabryce firmy Jabil (producent podzespołów elektronicznych), która jest jednym z największych pracodawców w okolicy. Zwolnienia te były spowodowane pogorszeniem ogólnej koniunktury i odczuwalnym spowolnieniem w polskiej gospodarce. Sytuacja na rynku pracy w powiatach objętych działaniami projektu jest zatem ponadprzeciętnie trudna. Tych problemów szczególnie silnie doświadczają bezrobotne kobiety z obszarów wiejskich. Istotną barierą jest dla nich także słaba jakość komunikacji publicznej, co zdecydowanie utrudnia przemieszczanie się, w tym ewentualne dojazdy do pracy. Zwłaszcza w przypadku niektórych gorzej skomunikowanych i peryferyjnie położonych miejscowości można mówić o „*wykluczeniu komunikacyjnym*”.

Motywacje beneficjentek do wzięcia udziału w projekcie były różne. W opinii personelu projektu oraz wykonawców działań projektowych mogła to być „*chęć wzięcia się za siebie*”, a więc „*wyjścia z domu*” i zmiany dotychczasowego sposobu funkcjonowania. Same beneficjentki również przyznają, że poprzez udział w projekcie chciały odmienić swoje życie, podjąć aktywność zawodową i życiową, aby „*nie siedzieć beczynnie*”. Jak przyznają, bardzo istotnym motywatorem była dla nich również potrzeba społecznego uznania, a także wykonywania zajęć przydatnych dla innych. Innymi słowy, chodziło o to, aby „*poczuć się potrzebną*”. Dodajmy, że część kandydatek zostało skierowanych do projektu przez miejscowe urzędy pracy.

Kolejnym, niezmiernie istotnym powodem udziału w projekcie była - zdaniem naszych rozmówców - „*chłodna kalkulacja ekonomiczna*”, a więc możliwość odbycia płatnego stażu. Na ten aspekt wskazują respondenci ze wszystkich grup, zarówno personel, wykonawcy działań projektowych, jak i uczestniczki projektu. Większość

---

² Dane: GUS

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

rozmówców uważa, że zorganizowane w ramach projektu staże były atrakcyjne. Na tak trudnym rynku pracy propozycja półrocznego i - jak na lokalne warunki - dobrze płatnego stażu z pewnością była ciekawą perspektywą dla osób, które zupełnie nie widziały dla siebie szansy na znalezienie pracy na otwartym rynku (*„choć przez te pół roku będę mieć jakieś pieniądze, a potem zobaczymy...”*).

Mimo, że finansowa motywacja była bardzo istotnym czynnikiem zachęcającym do udziału w projekcie, większość badanych (zwłaszcza personel projektu) skłania się do opinii, że nie był on najważniejszy, ponieważ kluczową rolę odgrywała *„ciekawość”* i *„możliwość wyjścia do ludzi”*. Część rozmówców widzi tę kwestię w ujęciu dynamicznym - otóż, ich zdaniem, można mówić o procesie przemiany podejścia uczestniczek do udziału w projekcie (*„pierwotne podejście beneficjentek było chłodną kalkulacją i skupieniem się na płatnych stażach (...) potem zaczęły dostrzegać inne korzyści”*).

Promocja, informacja i źródła wiedzy o projekcie

Jak zaznaczają osoby reprezentujące Stowarzyszenie Eko-Inicjatywa, w ramach działań promocyjnych projektu wykorzystanych zostało szereg nośników informacji (prezentowane poniżej dane zostały zebrane podczas pierwszego etapu ewaluacji):

- ogłoszenia w prasie lokalnej (*„Kurier Kwidzyński”, „Kurier Powiatu Kwidzyńskiego”*),
- internet - strona projektodawcy i inne portale internetowe,
- ogłoszenia radiowe (Polskie Radio Gdańsk, Radio Plus),
- ulotki kolportowane w instytucjach publicznych (np. w urzędach pracy) lub punktach handlowych,

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- informacje dystrybuowane poprzez instytucje lub lokalnych liderów (urzędy pracy, urzędy gmin, sołtysi, koła gospodyń wiejskich).

Wszystkie te działania promocyjne miały zasięg lokalny. Jak deklarują przedstawiciele projektodawcy, trudno jest oceniać skuteczność poszczególnych nośników, a raczej można mówić o ogólnej ocenie wszystkich zastosowanych kanałów promocyjnych, traktowanych jako zespół wzajemnie powiązanych, komplementarnych działań. W opinii personelu projektu polityka informacyjna była właściwa, a wszystkie nośniki okazały się skuteczne, ponieważ dystrybuowane w ten sposób informacje zaczynają *„żyć własnym życiem”* i *„przeradzają się w pocztę pantoflową”*. Jak wspominali przedstawiciele projektodawcy, dotarcie z informacją do osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym nie jest łatwe, ze względu na ich nieufność do świata zewnętrznego, w tym mediów. Kluczowym czynnikiem sukcesu jest zatem *„uwiarygodnienie”* tych informacji przez osoby z najbliższego otoczenia (można byłoby powiedzieć - znaczących innych), które cieszą się pewnym zaufaniem i autorytetem (*„sama ulotka nic nie da, ale jeśli to jeszcze przez koleżankę jest uwiarygodnione, to łatwiej się tym zainteresować”*). Część rozmówców uważa, że kolportowanie informacji przez miejscowe urzędy pracy okazało się nietrafionym pomysłem (*„informowaliśmy przez urząd pracy, chociaż niewiele osób, zwłaszcza w grupie kwidzyńskiej dowiedziało się o projekcie przez urząd pracy”, „trochę za bardzo liczyliśmy na urząd pracy, w Sztumie urząd wysłał dużo osób, ale na rekrutacji okazało się, że one wcale nie były zainteresowane i przyszły tylko ze względu na urząd”*).

Opinie personelu projektu korespondują z wypowiedziami wspieranych kobiet. Badane beneficjentki deklarują, iż o projekcie dowiadywały się właśnie ze źródeł nieformalnych - od znajomych, sąsiadów, członków rodziny, a więc była to wiedza *„z drugiej ręki”*. Co istotne, informacje te najczęściej kolportowane były *„pocztą*

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

pantoflową”, a pierwotnymi źródłami wiedzy były przede wszystkim instytucje publiczne (*„sąsiadka pracuje w gminie i usłyszała o rekrutacji do projektu”*), rzadziej - prasa lokalna (*„córka przeczytała w gazecie i mnie namówiła”*). Ten ostatni fragment wypowiedzi jednej z uczestniczek projektu jest dość znamieny - okazuje się mianowicie, że niektóre z beneficjentek były jednak motywowane do udziału w projekcie przez osoby ze swojego otoczenia, co jest o tyle istotne, że - jak wspomnieliśmy w jednym z poprzednich rozdziałów - dochodziło do przypadków *„zniechęcania”* ich przez środowisko i współdomowników.

Ogólna ocena projektu, mocne i słabe strony

Generalna ocena projektu jest pozytywna - tego rodzaju opinie formułują wszystkie grupy respondentów. Badani wskazują zdecydowanie więcej pozytywnych cech i korzyści niż mankamentów tego przedsięwzięcia. Wskazywane przez naszych rozmówców mocne i słabe strony projektu można podzielić ze względu na rodzaj respondenta, a także etap ewaluacji (przypomnijmy, że pierwszy z nich zrealizowany został po zakończeniu szkoleń, a po rozpoczęciu staży, natomiast drugi - po zakończeniu staży).

Korzyści/mocne strony projektu

Z perspektywy beneficjentek:

- podczas pierwszego etapu badań: gwarancja odbycia płatnego stażu (zdaniem uczestniczek ten element świadczy o unikatowości projektu, pozytywnie wyróżnia go spośród innych projektów, w których brały udział w przeszłości, a także jest

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

wyjątkowy na tle różnych form wsparcia oferowanych przez instytucje publiczne, jak np. urzędy pracy lub ośrodki pomocy społecznej), ewentualna dalsza pomoc projektodawcy w poszukiwaniu pracy w przypadku nieprzedłużenia stażu (podkreślano duże zaangażowanie personelu i wykonawców działań projektowych - *„robili więcej niż wynikało z ich obowiązków”),* zdobycie wiedzy i umiejętności (przydatnych w pracy zawodowej oraz życiu codziennym), przełamanie nieśmiałości i barier komunikacyjnych, większa otwartość na ludzi i pomaganie innym, zmiana podejścia do życia i inne rozumienie świata, poznanie nowych ludzi relacje z nimi,

- podczas drugiego etapu badań: większa otwartość, możliwość wyjścia z domu, nawiązanie relacji z innymi (w tym kontaktów z pozostałymi beneficjentkami, które są nadal podtrzymywane), większa motywacja, asertywność, pokonanie barier komunikacyjnych i oporów wewnętrznych (umiejętność werbalizowania swoich problemów lub oczekiwań), pozyskanie użytecznej wiedzy i umiejętności (nie tylko zawodowych, ale również wykorzystywanych w życiu codziennym, np. zagadnienia ekologiczne, czy związane ze zdrowym odżywianiem), zmiana postaw (np. aktywne poszukiwanie pracy), poczucie sukcesu i spełnienia (*„mam świadomość, że sprawdziłam się na stażu, zostałam doceniona”*), wsparcie brokerów i psychologów, większa dbałość o wygląd zewnętrzny,

Z perspektywy personelu projektu:

- podczas pierwszego etapu badań: możliwość pomocy osobom o trudnej sytuacji na rynku pracy (źródło satysfakcji zawodowej i - „po ludzku” - radość z niesienia pomocy innym), realizacja projektu w partnerstwie (trójsektorowość:

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

pracodawcy, instytucje publiczne i trzeci sektor - możliwość łączenia różnych potencjałów, kompetencji i sieci kontaktów, wymiana doświadczeń, większa „siła rażenia” projektu), innowacyjność (możliwość testowania pionierskich rozwiązań, dotychczas niestosowanych w województwie pomorskim, odejście od interwencyjnego modelu wsparcia, kompleksowe podejście do wspierania osób z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym: ekonomiczne, społeczne i środowiskowe, wbudowanie elementów aktywizacji społecznej w tematykę szkoleń, oparcie projektu o rozwiązania ekologiczne), zmiana stereotypów na temat grupy docelowej (zmiana sposobu ich postrzegania przez pracodawców i osoby reprezentujące sektor publiczny); korzyści dla osób pracujących przy realizacji projektu: zatrudnienie, nowa wiedza i doświadczenia, nowe kontakty,

- podczas drugiego etapu badań: analogiczne do wymienianych podczas etapu pierwszego, choć z większym naciskiem na rzeczywistą zmianę sytuacji wspieranych kobiet i trwałość uzyskanych efektów.

Z perspektywy wykonawców działań projektowych:

- podczas pierwszego etapu badań: zmiana sytuacji życiowej beneficjentek i - szerzej - wspieranie lokalnego środowiska, większa motywacja beneficjentek i wzrost ich wiary we własne siły, zadowolenie beneficjentek, wyposażenie ich w przydatne umiejętności (np. obsługa komputera), zmiana klimatu w rodzinie i środowisku uczestniczek projektu, poprawa ich wyglądu zewnętrznego, realizowane przez nie projekty społeczne i stażowe (np. organizacja zajęć ruchowych w ośrodku kultury, stworzenie koła gospodyń wiejskich), wypracowanie nowych instrumentów aktywizacji (sporadycznie); korzyści dla

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

organizatorów staży: reklama i promocja w prasie, zdobywanie nowych klientów, poszerzenie asortymentu (dzięki projektom stażowym, które m.in. mogły polegać na wprowadzaniu nowych produktów, np. spożywczych), możliwość skorzystania z darmowych pracowników i praktycznego przetestowania ich możliwości;
korzyści dla brokerów: satysfakcja zawodowa, poznanie nowych ludzi i relacje z nimi, poszerzenie sieci kontaktów (co może przydać się w pracy zawodowej), zdobycie nowych doświadczeń („*testujemy nowy zawód*”), rozwój osobisty, aktywność intelektualna, wielosektorowość i partnerstwo, szeroka autonomia w sposobie wykonywania swoich zadań,

- podczas drugiego etapu badań: zmiana sytuacji życiowej wspieranych kobiet (analogicznie, jak w etapie pierwszym), ponadto - korzyści dla organizatorów staży: wysoki poziom zadowolenia z pracy stażystek, wprowadzone zmiany w przedsiębiorstwach pod wpływem zrealizowanych projektów stażowych, korzyści dla brokerów: supervizja jako skuteczna metoda ewaluacji pracy, poznanie nowych ludzi i poszerzenie sieci, uczestnictwo w LASZ-u, możliwość przetestowania narzędzi, które będzie można wykorzystać w innych projektach.

Trudności/słabe strony projektu

Z perspektywy beneficjentek:

- podczas pierwszego etapu badań: brak słabych stron - najczęściej („*wszystko mi się podobało*”), rzadziej - za dużo tematów ekologicznych podczas szkoleń („*początkowo buntowałam się przeciw niektórym zadaniom, ale ostatecznie uznawałam, że mają one sens*”), obawa przed złym potraktowaniem w miejscu

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

odbywania stażu (np. przez innych pracowników, którzy mogą postrzegać stażystkę jako zagrożenie - potencjalnego konkurenta),

- podczas drugiego etapu badań: projekt powinien trwać dłużej, wsparcie powinno być bardziej ukierunkowane na przygotowywanie do wykonywania konkretnego zawodu, niewłaściwe potraktowanie przez współpracowników i inne nieprzyjemne sytuacje w miejscu stażowym, zakład pracy powinien zostać zobowiązany do zatrudnienia pracownika po stażu lub przedłużenia stażu (*„dostali pracownika za darmo, a od siebie dali niewiele”*), powinna być większa jawność w odniesieniu do kosztów projektu (niektóre beneficjentki deklarują, że dowiadywały się o nich *„z plotek”*).

Z perspektywy personelu projektu:

- podczas pierwszego etapu badań: należałoby poszerzyć spektrum poszukiwania kandydatów do projektu na etapie rekrutacji, nieco inaczej skonstruować produkty, poszerzyć spektrum o różne środowiska na etapie opracowywania produktu, źle oszacowano częstość spotkań w ramach superwizji (odbywają się zbyt często), wystąpiły pewne trudności w komunikacji między partnerami (ze względu na oddalenie geograficzne), zmiana koordynatora brokerów (spowodowana rezygnacją jednej z osób zatrudnionych w projekcie), zbytnia kumulacja różnych działań w krótkim czasie (po zakończeniu szkoleń, a więc w okresie realizacji pierwszego etapu ewaluacji: poszukiwanie stażu, projekt stażowy i projekt społeczny, umowa partnerska), zbyt mała wiedza brokerów o całym projekcie, cząstkowość, fragmentaryczność posiadanych przez nich informacji (brak stosownego szkolenia dla brokerów), niedostosowanie niektórych

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

elementów szkoleń do poziomu i możliwości percepcji części beneficjentek (konieczność „urealnienia scenariusza”),

- podczas drugiego etapu badań: staże, które „blokują wskaźniki zatrudnialności”, niektóre pomysły beneficjentek okazywały się „nierealne”, zbyt ambitne podejście projektodawcy do kwestii projektów społecznych i stażowych, nieuwzględnienie specyfiki różnych pracodawców („w niektórych miejscach te projekty były gaszone, a inne miejsca temu sprzyjały”), kumulacja wielu różnych działań w jednym okresie (po zakończeniu szkoleń, a przed rozpoczęciem staży), konieczność uproszczenia niektórych działań, należałoby nieco zmienić harmonogram (powinno być mniej superwizji i debat, więcej czasu powinno być na poszukiwanie pracy, powinno być dodatkowe spotkanie dla beneficjentek pod koniec stażu, w formie kuluarowej, wsparcie brokera powinno być dłuższe), biurokracja i sprawozdawczość (np. karty czasu pracy), nie do końca jasna metoda i cel LASZ-u.

Z perspektywy wykonawców działań projektowych:

- podczas pierwszego etapu badań: zbyt mała ilość podobnych projektów oraz zbyt mała ilość uczestniczek (tego rodzaju stwierdzenia są równoznaczne z pozytywną oceną projektu), ponadto - zbyt skomplikowana dokumentacja stażowa dla pracodawców (co mogło zniechęcać niektórych przedsiębiorców), zbyt szybkie przejście od badań predyspozycji do staży (zbyt krótki czas trwania tych działań), negatywne postawy niektórych pracodawców wobec beneficjentek (stereotypowe myślenie, brak empatii, skupianie się na negatywnych cechach, związanych z ich wiekiem i wyglądem, niedostrzeganie ich zalet - realna obawa, że tego rodzaju

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

postaw beneficjentki będą doświadczać podczas staży), zagrożenie, że stażystki będą postrzegane jako potencjalne konkurentki przez innych pracowników, a przez pracodawców - jako darmowa siła robocza, obawa, jak zareaguje najbliższa rodzina (brak wsparcia skierowanego do rodzin uczestniczek), obawa o stan zdrowia beneficjentek, zbyt wczesne wprowadzenie projektów stażowych w programie szkoleń (*„to było pod koniec cyklu szkoleń, a powinno się znaleźć już po miesiącu pracy w miejscach stażowych, wtedy łatwiej byłoby nam tworzyć ekoprojekt, znając zaplecze, środowisko, szefa i ludzi”*),

- podczas drugiego etapu badań: złe zaplanowanie okresu realizacji projektów stażowych i środowiskowych (ich nakładanie się na inne działania, zbyt duża kumulacja - *„wystarczyłby jeden projekt zamiast dwóch, to było za ambitne”*), zbyt ambitne założenia tych projektów (*„to mogło trochę przerosnąć beneficjentki”*), zbyt trudne fiszki projektowe (opisy), wsparcie psychologa nie powinno być obligatoryjne, szkolenia i integracja uczestniczek powinna trwać również podczas realizacji staży (*„to byłaby dla nich superwizja i możliwość wzajemnego wspierania”*), większy nacisk na otwieranie własnej działalności gospodarczej przez beneficjentki, zmiana formuły superwizji z dyskusyjnej na sprawozdawczą (*„z pokazywaniem wyników, określonymi ramami czasowymi, podsumowaniem, wnioskami, ewentualnie pytaniami, zbyt dużo było elementów psychologicznych i spoza rynku pracy”*), *„te spotkania powinny być organizowane bardziej w oparciu o potrzeby brokerów”*), powinno być więcej godzin na pracę brokera z beneficjentką, czas trwania projektu powinien być dłuższy, zbyt mało czasu na organizację stażu, brak wystarczającego przygotowania kobiet na nieprzyjemne sytuacje, jakich doświadczyły w niektórych miejscach pracy, bardziej „docięte” powinny być niektóre kwestie formalne.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Uzyskane efekty działań projektowych

Dane na temat uzyskanych efektów projektu zostały zebrane podczas drugiego etapu ewaluacji. Należy podkreślić, że wszystkie zaplanowane działania zostały zrealizowane. Wiele z nich respondenci postrzegają jako sukcesy, choć - co oczywiste - niektóre szczegóły w praktyce różniły się od pierwotnie przyjętych założeń.

Przede wszystkim warto odwołać się do wielokrotnie przywoływanego w tym opracowaniu kryterium „zatrudnialności”. Przypomnijmy, że projektodawca założył, że połowa beneficjentek znajdzie pracę po zakończeniu stażu. W okresie realizacji drugiego etapu badania (ostatni tydzień listopada) różne formy zatrudnienia posiadało 13 uczestniczek (niekoniecznie u tego samego pracodawcy, u którego odbywały staż), zatem założenia projektowe są bliskie realizacji (sytuacja wspomnianych kobiet dynamicznie się zmienia). Kilka beneficjentek miało podjąć kolejny staż (tym razem sfinansowany z innych źródeł), inne aktywnie poszukują pracy (co potwierdzają osoby, które je wspierają). W pojedynczych przypadkach (2-3 osoby) uczestniczki zrezygnowały z poszukiwania pracy (wybierając korzystanie z takich świadczeń, jak renta lub emerytura).

Wszyscy rozmówcy uważają, że uzyskane zostały wszystkie zaplanowane miękkie efekty, zwłaszcza opisywane w poprzednich rozdziałach zmiany sposobu myślenia, aktywizacja, przełamanie pewnych barier i stereotypów. W opinii respondentów żadna z beneficjentek *„nie wróciła do punktu wyjścia”*, a uzyskane efekty mają znamiona trwałości i użyteczności. Warto również podkreślić bardzo wysoki poziom satysfakcji kobiet uczestniczących w projekcie.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - adekwatność/trafność

Adekwatność/trafność rozumiana jest jako ocena sposobu doboru zastosowanych w projekcie instrumentów pod kątem realizacji celów projektu (głównego i szczegółowych), a także ocena związku między zdefiniowanymi w projekcie celami a realnymi potrzebami, które mają zostać spełnione dzięki interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego. Innymi słowy, chodzi o oszacowanie, czy działania projektu są dostosowane do realnych potrzeb sektorowych i lokalnych.

Respondenci reprezentujący personel projektu oraz wykonawcy działań projektowych uważają, że na tak postawione pytania można odpowiedzieć twierdząco. Przede wszystkim - w ich opinii - właściwie zdefiniowana została grupa docelowa i jej realne potrzeby, związane z aktywizacją życiową i zawodową. Innymi słowy, zastosowane w projekcie instrumenty wsparcia służą rozwiązywaniu najbardziej palących problemów społecznych. Jak już wspomnieliśmy, powiaty kwidzyński i sztumski charakteryzują się wysokim poziomem bezrobocia oraz niską aktywnością zawodową kobiet w wieku 50+, zamieszkujących na obszarach wiejskich. Do tej pory nie realizowano tutaj podobnych projektów, skierowanych do tej grupy docelowej. Odwołanie się do tej grupy odbiorców ma również inny walor - w opinii części rozmówców należy je rozpatrywać w kontekście niedawno wprowadzonych zmian systemu emerytalnego (konieczność wydłużenia okresu aktywności zawodowej). Zdaniem badanych, adekwatność zastosowanych rozwiązań wynika również z faktu, że miejsca staży (i - w perspektywie - pracy) znajdują się blisko miejscowości, w których mieszkają uczestniczki projektu (lub w tych miejscowościach). Jest to szczególnie istotne ze względu na niską mobilność beneficjentek, częściowo wynikającą z niskiej jakości transportu publicznego. Na specyficzną sytuację na lokalnym rynku pracy wpływa

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

również znaczne oddalenie od większych aglomeracji miejskich, w których możliwości uzyskania pracy są większe (ok. 100 kilometrów od Trójmiasta). Warto również wspomnieć o zwolnieniach grupowych w kwidzyńskim zakładzie firmy Jabil. W opinii naszych rozmówców trafnym rozwiązaniem jest również sięgnięcie do zasobów ekologicznych - rejon objęty działaniami projektu jest obszarem atrakcyjnym pod względem przyrodniczym i krajobrazowym, z dużym potencjałem rozwoju w oparciu o rekreację, turystykę (w tym agroturystykę) i ekologiczne rolnictwo (w tym zdrową żywność i kulinarne produkty lokalne).

Podsumowując, cele projektu, a także zastosowane w nim instrumenty są - zdaniem badanych - adekwatne do potrzeb lokalnego rynku pracy. Ponadto przyjęte rozwiązania postrzegane są jako kompatybilne względem zdefiniowanych celów (głównego i szczegółowych). Powyższą opinię potwierdza również przedstawicielka Regionalnej Sieci Tematycznej, powołując się przy tym na wyniki przeprowadzonych badań.

Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - użyteczność

Użyteczność rozumiana jest jako ocena stopnia dostosowania działań projektu do potrzeb odbiorców (czy działania projektu odpowiadają realnym potrzebom grupy docelowej). Wszystkie badane beneficjentki uważają, że działania projektu były dostosowane do ich potrzeb. Co więcej, niektóre elementy edukacyjne były - zdaniem uczestniczek - użyteczne nie tylko z perspektywy zawodowej, ale również w życiu codziennym (np. gotowanie).

Opinię tę podzielają także pozostali respondenci - personel projektu, a także wykonawcy działań projektowych oraz przedstawicielka Regionalnej Sieci Tematycznej. Argumentem na rzecz powyższej tezy jest m.in. wysoki poziom satysfakcji beneficjentek.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Część badanych zaznacza, że na początkowym etapie realizacji projektu mieli wątpliwości, czy zaplanowane działania będą użyteczne (*„na początku wydawało mi się, że to wsparcie jest zbyt skomplikowane dla tych kobiet, ale teraz nie mam wątpliwości, bo widzę reakcję tych ludzi”*).

Na etapie prac koncepcyjnych projektodawca przeprowadził nieformalne działania w zakresie rozpoznania potrzeb grupy docelowej (rozmowy z wiejskimi kobietami, przedstawicielkami kół gospodyń wiejskich, analiza dostępnych danych). W ramach projektu zrealizowane zostały natomiast profesjonalne badania społeczne z wykorzystaniem metod jakościowych (3 FGI i 15 IDI) oraz analizy danych zastanych.

Użyteczność działań projektowych można również oceniać przez pryzmat dostosowania wypracowywanych produktów innowacyjnych do potrzeb ich potencjalnych odbiorców, np. instytucji rynku pracy, pomocy społecznej, czy organizacji pozarządowych. W opinii badanych produkty te mogą być użyteczne i - jako takie - zostać wprowadzone do polityk publicznych na różnych szczeblach. Wspomniane potrzeby tych grup odbiorców wynikają z faktu, że dotychczasowe formy wsparcia okazują się niewystarczające, a system pomagania osobom z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym - niewydolny.

Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - efektywność

Efektywność rozumiana jest jako relacja poniesionych nakładów do uzyskanych efektów (czy projekt przynosi zakładane efekty przy zakładanych kosztach, czy koszty te nie mogłyby być niższe, dając porównywalne efekty). Ocenę ze względu na to kryterium ewaluacyjne formułowali respondenci reprezentujący personel projektu. Rozmówcy z tej grupy mieli pewne wątpliwości, czy jest ono adekwatne do oceny tego rodzaju przedsięwzięć innowacyjnych, które - niejako z natury rzeczy - są drogie.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wysokie nakłady poniesione zostały na etapie badań i analiz, jednak - zdaniem respondentów - są one adekwatne, ponieważ nie odbiegają od realiów rynkowych. W ich opinii koszty są uzasadnione, ponieważ *„robimy coś, co później będzie miało przełożenie na dalszą interwencję w tym obszarze”*. Godziwie wynagradzani są również eksperci zewnętrzni i brokerzy zawodowi, co - zdaniem badanych - jest uzasadnione wysoką jakością ich pracy. Przedstawiciele projektodawcy uważają, że do tych samych efektów dałoby się dojść innymi metodami, co nie znaczy, że w sposób bardziej efektywny. Nakreślony plan finansowy postrzegany jest jako racjonalny i dostosowany do działań projektowych. W opinii naszych rozmówców niektórych kosztów nie da się zredukować, ponieważ wynikają one z uwarunkowań zewnętrznych (*„duży nakład finansowy idzie na papierologię, a w miejsce tych kosztów można byłoby np. poszerzyć grupę wsparcia”*). Dodajmy, że w niektórych pozycjach budżetu wygenerowane zostały pewne oszczędności (np. wyżywienie, niższe niż zakładano oferty w postępowaniach, w których kryterium była cena).

Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - skuteczność

Skuteczność jest rozumiana jako stopień realizacji założonych w projekcie celów. Oceny ze względu na to kryterium ewaluacyjne zostały sformułowane wyłącznie w drugim etapie ewaluacji (po zakończeniu staży). Osoby reprezentujące personel projektu oraz wykonawcy działań projektowych uważają, że założone w projekcie cele (główny i szczegółowe) zostały zrealizowane lub są w trakcie realizacji. Przede wszystkim wypracowane i przetestowane zostały innowacyjne rozwiązania dla rynku pracy, natomiast nie zostały one dotychczas zaimplementowane do systemu, czy polityk publicznych. W opinii naszych rozmówców ten ostatni cel zostanie zrealizowany

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

w dłuższej perspektywie czasowej, zatem obecnie jest jeszcze zbyt wcześnie, aby formułować rozstrzygające opinie.

Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - oddziaływanie/wpływ

Oddziaływanie/wpływ rozumiane jest jako ocena związku między działaniami podejmowanymi w ramach projektu a osiągnięciem celów PO KL (czy wdrożenie projektu skutkuje zwiększeniem szans na osiągnięcie celów PO KL?). Opinie na ten temat również zostały zebrane podczas drugiego etapu badań ewaluacyjnych. Większość badanych (personel projektu oraz wykonawcy działań projektowych) zgadza się, że można mówić o szerszym oddziaływaniu efektów projektu, wykraczającym poza zmianę sytuacji beneficjentek. Aktywizacja zawodowa i społeczna kobiet wpłynęła na zmianę ich roli społecznej, co przyczyniło się do transformacji sposobu funkcjonowania ich rodzin. Niezmiernie istotną rolę odegrały również zrealizowane projekty stażowe i środowiskowe (choć, w opinii badanych, nie wszystkie się powiodły). Niektóre projekty w miejscach pracy miały szerszy oddźwięk, ponieważ pozytywnie wpłynęły na sposób funkcjonowania poszczególnych podmiotów (np. wprowadzenie nowych produktów, organizacja segregacji odpadów, wycieczka z grupą podopiecznych DPS do zakładu utylizacji odpadów). W przypadku kilku udanych projektów społecznych z pewnością można mówić o ich szerszym oddziaływaniu na sytuację lokalnych społeczności (np. założenie koła gospodyń wiejskich, zorganizowanie dowozu dzieci do szkoły, planowana budowa placu zabaw na działce przekazanej przez prywatnego przedsiębiorcę, organizacja imprez i innych zajęć dla mieszkańców, np. nauka gotowania, zajęcia o tematyce ekologicznej, aktywność sportowa).

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

W świetle tych informacji można stwierdzić, że wdrożenie projektu zwiększyło szanse na realizację celów PO KL, zwłaszcza celu głównego, jakim jest wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej.

Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - trwałość efektów

Trwałość efektów to kryterium oceny, w jakim stopniu uzyskane rezultaty będą widoczne po zakończeniu projektu (czy jest prawdopodobne ich funkcjonowanie po zakończeniu finansowania projektu, od czego zależy trwałość uzyskanych efektów – czynniki sprzyjające i niesprzyjające trwałości). Kluczowym wskaźnikiem trwałości jest - zdaniem badanych - liczba beneficjentek, które utrzymały się na rynku pracy po zakończeniu staży. W ich opinii jest to miara trwałości efektów systemu wsparcia zaoferowanego uczestniczkom projektu (cyklu szkoleń, działań brokera zawodowego). Jak już wspomnieliśmy, 50-procentowy wskaźnik „zatrudnialności” jest bliski realizacji. W przypadku miękkich efektów projektu przeważa opinia, że większość z nich - z dużym prawdopodobieństwem - ma szanse utrzymać się w dłuższej perspektywie czasowej.

Część badanych uważa, że trwałość efektów projektu będzie można ocenić w dłuższej, przynajmniej kilkuletniej perspektywie. Utrzymanie się tych efektów zależy - zdaniem naszych rozmówców - od kilku czynników, przede wszystkim od utrzymania jakiejś formy wsparcia już po zakończeniu projektu, aby beneficjentki „*nie były pozostawione same sobie*”. Należy zatem zadbać o podtrzymanie dobrych relacji między projektodawcą, brokerami zawodowymi a beneficjentkami. Trwałość zależy również od „*sygnałów, jakie te kobiety otrzymają z zewnątrz, od pracodawców, od społeczności*”. Chodzi tu o reakcje otoczenia na różne działania uczestniczek projektu, podejmowane w miejscu odbywania stażu, jak również w środowisku lokalnym. Pozytywne lub negatywne reakcje w oczywisty sposób mogą stymulować lub

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- przeciwnie - zniechęcać beneficjentki do dalszej aktywności. Podobnie rzecz ma się z trwałością wypracowanych produktów innowacyjnych - tu kluczowa jest postawa instytucji i organizacji, które potencjalnie mogą być zainteresowane ich zastosowaniem.

Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - spójność zarządzania

Spójność zarządzania rozumiana jest jako ocena sposobu zarządzania projektem, w tym komunikacji wewnętrznej, sposobu podejmowania decyzji, współpracy między partnerami itp. Respondenci ze wszystkich grup pozytywnie oceniają sposób prowadzenia projektu od strony organizacyjnej. Beneficjentki wypowiadają się na ten temat w samych superlatywach. Przedstawiciele personelu projektu oraz wykonawcy działań projektowych pozytywnie oceniają zarówno strukturę organizacyjną, jak i komunikację wewnętrzną w projekcie. Co istotne, osoby reprezentujące projektodawcę korzystają z doświadczeń i mechanizmów współpracy, wypracowanych podczas realizowanych wcześniej przedsięwzięć. Mimo tej generalnie pozytywnej oceny badani identyfikują pewne wyzwania, czy trudności organizacyjne, którym musieli sprostać podczas realizacji projektu:

- opóźnienia wynikające z wystąpienia nagłych, nieprzewidzianych spraw,
- opóźnienia wynikające z „konieczności docierania się z Warszawą” - ten wątek przewijał się w kilku wypowiedziach; chociaż ogólnie respondenci doceniają korzyści płynące z realizacji projektów partnerskich, widzą również wynikające z nich trudności (współpraca na odległość, problemy wynikające z wielosektorowości, a więc współpracy partnerów o bardzo różnych specyfikach działania),

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- opóźnienia wynikające z „*niedoszacowania czasu na przerwy techniczne*” (na etapie badawczym, chodzi tu o negocjacje z Regionalną Siecią) - konieczność wyłączenia kilku miesięcy realizacji projektu i - w konsekwencji - pośpiech w realizacji niektórych działań projektowych („*w wytycznych jest 8 czy 9 miesięcy na opracowanie strategii, a my to zrobiliśmy w pół roku*”),
- zbytnia kumulacja różnych działań po zakończeniu szkoleń, a przed rozpoczęciem staży,
- biurokracja, sprawozdawczość („*...ale tak jest we wszystkich projektach*”).

Ocena w oparciu o kryteria ewaluacyjne - wartość dodana

Wartość dodaną należy rozumieć jako wystąpienie innych niż założone efektów wynikających z realizacji projektu (pozytywnych lub negatywnych). Respondenci raczej nie dostrzegają tego rodzaju niezamierzonych efektów. Część z nich jako wartość dodaną projektu postrzega zbudowanie relacji i sieci kontaktów, zarówno między beneficjentkami, jak i lokalnymi profesjonalistami.

Produkty innowacyjne i ich ocena

Według założeń projektodawcy innowacyjność projektu polegać miała na poszukiwaniu możliwości równoważenia rozwoju lokalnego poprzez odpowiednie komponowanie narzędzi zmiany rynku pracy. W tym celu zostały opracowane trzy produkty:

- Środowiskowy model aktywizacji społeczno-zawodowej kobiet 50+ (Model Aktywizacji),

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- Kompetencje w ramach nowego zawodu brokera zawodowego (Broker zawodowy),
- Laboratorium Aktywizacji Społeczno-Zawodowej (LASZ).

Ewaluacja koncentrowała się na ocenie mocnych i słabych stron wymienionych wyżej produktów, które powstały w wyniku realizacji projektu. Wyniki ewaluacji pozwalają na obiektywną ocenę ich użyteczności, co z kolei przyczyni się do ich ulepszenia i skorygowania ewentualnych słabości.

Model Aktywizacji

Model Aktywizacji przeprowadza interwencje w obszarze społeczności lokalnej i jej aktywizacji. Jego konstrukcja zakłada oddziaływanie w wymiarze indywidualnym (dotyczy wzrostu kompetencji kobiet z grupy docelowej), jak i środowiskowym, zmieniając sytuację społeczną beneficjentek poprzez umożliwienie im podejmowania innych ról społecznych niż dotychczas. Produkt jest nową formą wsparcia niezatrudnionych kobiet z obszarów wiejskich. W modelu tym społeczność lokalna potraktowana jest jako przestrzeń uczenia się, zastosowane zostały ekologiczne treści w tematyce szkoleń oraz jako zagadnienie przekrojowe we wdrażanych projektach, ponadto odbiorcy wsparcia wdrażali własne projekty (mini-projekt społeczny jako działanie towarzyszące szkoleniom oraz projekt stażowy, wdrażany w rzeczywistym miejscu pracy).

Najbardziej skryształizowane opinie na temat tego produktu mają przedstawiciele projektodawcy, w mniejszym stopniu - wykonawcy działań projektowych. W opinii badanych Model Aktywizacji jest kompleksowym zestawem wzajemnie komplementarnych działań: szkoleń, staży, projektów społecznych i środowiskowych,

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

wsparcia brokera i psychologa, które - łącznie - prowadzą do „*aktywizacji uczestniczki w jej środowisku życia i zawodowym*”). Kluczowym celem było wypracowanie i przetestowanie wspomnianego modelu, w taki sposób, aby mógł on być wdrażany, zaś miarą jego skuteczności jest „*znalezienie pracy przez te panie oraz ich fizyczna aktywność w środowisku*”. Respondenci (przede wszystkim personel projektu, ale również wykonawcy działań projektowych) przypisują Modelowi szereg cech pozytywnych:

- kompleksowość różnych form wsparcia,
- indywidualizacja wsparcia, dostosowanie go do potrzeb jednostek,
- czerpanie z posiadanych przez uczestniczki (i ich środowiska) zasobów, po uprzedniej ich identyfikacji,
- 3 poziomy wsparcia: indywidualne, grupowe i wzajemne wsparcie, jakiego udzielają sobie beneficjentki,
- zmiana spojrzenia na proces aktywizacji zawodowej: wprowadzenie „*ścieżki edukacyjno-rozwojowej*” zamiast wyposażania beneficjentek w konkretne umiejętności zawodowe,
- inne spojrzenie na staż i rolę stażystki, dostosowanie staży do indywidualnych potrzeb,
- połączenie aktywizacji zawodowej i społecznej („*uczymy angażowania się w społeczność*”, „*najpierw wyrywa się ludzi z bierności społecznej, a potem na tym buduje się aktywizację zawodową*”), projekty stażowe i środowiskowe, które prowadzą do „*wzmocnienia beneficjentki*” oraz „*zmiany jej roli społecznej*”,
- wprowadzenie wątków ekologicznych.

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Broker zawodowy

Broker zawodowy to propozycja stworzenia nowej roli, która - poprzez aktywizację zawodową, wspartą odpowiednio przygotowaną edukacją - oddziałuje lokalnie przez indywidualne zmiany wiedzy, umiejętności i postaw członków społeczności lokalnej, wymagających takiego wsparcia. Produkt jest zatem innowacyjną formą wsparcia niezatrudnionych kobiet z obszarów wiejskich. Najważniejsze cechy produktu to: uwzględnienie indywidualnych potrzeb odbiorców, specyficzna forma diagnozowania uczestniczek projektu, indywidualne wsparcie. Broker zawodowy łączyć ma funkcje doradcy zawodowego, animatora społecznego oraz asystenta, z jednej strony pomaga w zdobywaniu i porządkowaniu wiedzy na temat posiadanych predyspozycji zawodowych, zainteresowań, umiejętności, możliwości kształcenia, a z drugiej - aktywizuje do włączania się w rozwiązywanie lokalnych problemów i rozwoju swojej społeczności.

Produkt został pozytywnie oceniony przez wszystkie grupy badanych: beneficjentki, personel projektu, a także wykonawców działań projektowych. W ich opinii, w ramach projektu sprawdzano, czy istnieje zapotrzebowanie na wprowadzenie nowego zawodu brokera. Produkt należy - w opinii naszych rozmówców - oceniać w połączeniu z Modelem Aktywizacji. Do pozytywnych cech przypisywanych temu produktowi należą:

- połączenie różnych ról: animatora społecznego, doradcy zawodowego, pracownika socjalnego, mentora, przyjaciela, towarzysza („taki Anioł-Stróż, który jest tylko dla mnie”), psychologa, badacza społecznego i lokalnego lidera,
- indywidualizacja wsparcia, dostępność dla osoby wspieranej, dobra znajomość sytuacji beneficjenta,

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- szeroki zakres i elastyczność dostępnych narzędzi, autonomia w sposobie ich wykorzystania,
- połączenie aktywizacji społecznej i zawodowej,
- zmiana formy udzielanego wsparcia (*„lepiej jest wspierać dłużej, ale mniej osób i nie zza biurka”*),
- ustawiczny charakter wsparcia - broker udziela wsparcia również podczas trwania stażu, a także - w przypadku nieprzedłużenia zatrudnienia - po jego zakończeniu (osoby pełniące funkcje brokerów deklarują, że nadal utrzymują kontakt z byłymi beneficjentkami po zakończeniu pracy w projekcie),
- superwizja - zewnętrzne wsparcie dla brokerów, wymiana doświadczeń i dobrych praktyk, możliwość podzielenia się problemami z innymi,
- możliwość wprowadzenia zawodu brokera do systemu (*„to powinno się znaleźć na poziomie ministerialnym”*) - Zdecydowana większość respondentów optymistycznie ocenia szanse wprowadzenia tego produktu do systemu (*„należałoby zmienić doradców zawodowych i pracowników socjalnych na brokerów”, „to jest proste do zaimplementowania”*), zwłaszcza w kontekście planowanych zmian ustawowych w systemie służb zatrudnienia oraz pomocy społecznej (*„dotychczasowe wsparcie doradców jest niewystarczające (...) ten produkt wynika z potrzeby bardziej aktywnej formy wspierania”*). Część badanych sądzi, że ciekawą perspektywą byłoby wprowadzenie zawodu brokera do katalogu instrumentów rynku pracy, a następnie powierzanie tego rodzaju usług publicznym podmiotom zewnętrznym, np. organizacjom pozarządowym (*„zlecanie usługi brokeringu na zewnątrz przez urzędy pracy”*).

W opinii naszych rozmówców dobry broker zawodowy powinien odznaczać się następującymi cechami: wiedza i doświadczenie, empatia, cierpliwość, pomocność,

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

zaangażowanie, dostępność, mobilność, umiejętność wyznaczania i egzekwowania zadań, asertywność, dyscyplina i terminowość, bezpośredniość, otwartość, odwaga, komunikatywność, umiejętność budowania partnerskich relacji z innymi, dobra znajomość środowiska lokalnego (ludzi, problemów społecznych, pracodawców, instytucji...), zdolności analityczne, elastyczność.

Laboratorium Aktywizacji Społeczno-Zawodowej

Głównym obszarem interwencji LASZ jest organizowanie współpracy pomiędzy podmiotami rynku pracy. Współpraca ta jest rozumiana bardzo szeroko. Z jednej strony jako wspólna analiza i refleksja nad problemami lokalnych uwarunkowań rozwoju zrównoważonego i jego związków z instrumentami rynku pracy. Z drugiej strony projektodawca założył, że w wyniku pracy LASZ zostaną podjęte konkretne decyzje dotyczące generowania wspólnych działań tych podmiotów. Produkt ten powinien oddziaływać przede wszystkim na instytucje i organizacje rynku pracy, a zatem mieć wymiar instytucjonalny. LASZ jest formą spotkania ludzi i instytucji, reprezentujących różne sektory, próbą wypracowania partnerskiej sieci podmiotów na rzecz aktywizacji zawodowej, a także przestrzenią wypracowywania nowych metodologii pracy grupowej oraz miejscem poszukiwania innowacyjnych podejść i obszarów refleksji dotyczących zagadnień szeroko rozumianej pracy i problemów społecznych z nią powiązanych.

W perspektywie instytucjonalnej odbiorcami i użytkownikami LASZ-u mogą być dwie grupy:

- Węższa - zainteresowana wnioskami i rekomendacjami, związanymi z modernizacją rynku pracy w wymiarze lokalnym. Zaliczają się do niej przede wszystkim osoby i instytucje związane z aktywizacją zawodową, a więc

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Powiatowe Urzędy Pracy, Ośrodki Pomocy Społecznej, jednostki samorządu terytorialnego, czy organizacje pozarządowe działające w tym obszarze problemowym;

- Szersza - zainteresowana nie tylko wynikami, ale także metodologią pracy LASZ i możliwościami jej przeniesienia w inne obszary refleksji i planowania polityk publicznych. Do tej grupy należą przede wszystkim samorządowcy, urzędnicy administracji lokalnej i inni moderatorzy zmiany społecznej.

Opinie na temat tego produktu zebrane zostały przede wszystkim wśród przedstawicieli Stowarzyszenia CAL, personelu projektu, a także - w mniejszym stopniu - wykonawców działań projektowych. Szczególnie wiele na ten temat mówiły osoby z pierwszej z wymienionych grup, co wiąże się z faktem, że podobne metody pracy laboratoryjnej są stosowane również w innych przedsięwzięciach społecznych, prowadzonych przez tę organizację. Respondenci przypisują produktowi wiele cech pozytywnych:

- przestrzeń wymiany opinii i doświadczeń, forum spotkania ludzi z różnych środowisk (wielosektorowość, *„przemieszczanie teoretyków i praktyków, próba odwrócenia ich ról, nakłanianie praktyków, aby nazywali rzeczy, które robią intuicyjnie (...) dyskurs teorii z praktyką”, „ferment intelektualny”, „przewracanie stereotypów”*), stymulowanie współpracy, tworzenie relacji i sieci kontaktów,
- tworzenie nieformalnych sytuacji, elementy integracyjne, *„skrącanie dystansu”*, odrzucenie pewnych konwenansów,

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

- partycypacyjność, poszukiwanie konsensusu, warsztatowa forma wypracowywania wspólnych rozwiązań, elastyczność, *„nadążanie za potrzebami grupy”*,
- lokalność, odwołanie się do zasobów danego środowiska (na poziomie gminy lub - co najwyżej - powiatu) na poziomie wypracowywania rozwiązań oraz ich praktycznego stosowania, transponowanie *„wielkich idei”* na realia małych miejscowości (np. daleko idąca samowystarczalność ekonomiczna jako pewien ideał, czy propozycja kierunku rozwoju lokalnych społeczności),
- pogłębiona refleksja w oparciu o rozumienie rynku jako formy umowy społecznej - *„zgody, że rzeczy, które produkujemy, są nam potrzebne i wartościowe, (...) żeby one się sprzedawały, musi istnieć pewien konsensus społeczny”, „potrzebujemy narzędzia, które ustala paradygmaty”*,
- wysoki poziom analityczny, możliwość dochodzenia do pogłębionych konkluzji, *„namnożenie wartości intelektualnych”*, poszukiwanie nowatorskich rozwiązań, alternatywnych względem dotychczasowych praktyk,
- *„Biała księga rozwiązań dla rynku pracy”* jako docelowy rezultat LASZ.

Wybór cytatów:

Wypowiedzi beneficjentek:

Uczestniczę już w drugim tego rodzaju projekcie i ten jest wspaniały...

Każda z nas się odmieniła, wie, co chce powiedzieć, odnalazłyśmy się w tym wielkim świecie...

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Celem mojego udziału w projekcie było, żeby czymś się zająć i nie siedzieć beczynnie (...) Chciałam pracować i przydać się innym...

Najważniejsze było, że pomogą mi znaleźć staż i że przez pół roku będę mieć ten staż zapewniony...

Pojechałam tam z ciekawości, żeby zobaczyć, co to jest...

Rozmowa z brokerem uświadomiła mi, co należy powiedzieć, aby zauważył moje zalety...

Kiedyś opowiem mojemu wnukowi: wiesz, była sobie kiedyś taka Unia Europejska i babcia z niej skorzystała...

Wypowiedzi personelu projektu:

Celem jest implementacja tego modelu w różne środowiska...

Głównym założeniem jest wydłużenie wieku aktywności zawodowej kobiet z obszarów wiejskich...

Sukcesem tego projektu będzie wprowadzanie tych metod, jeśli okaże się, że one działają...

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Byłoby dobrze, gdyby paru doradców zawodowych lub animatorów społecznych zainteresowało się tym, co się dzieje w ich społecznościach, i zaczęło działać jak brokerzy zawodowi...

Obserwując panie widzę, że szkolenia były sukcesem, na początku bały się przyjechać na 2 dni, a teraz tryskają energią, są pełne zapału...

Nasze działania powinny ożywić społeczność, a tym samym doprowadzić do większej aktywności zawodowej...

Założyliśmy, że po zakończeniu projektu 50 proc. pań znajdzie pracę, ale nie przewidzieliśmy, że tak drastycznie zmieni się sytuacja na rynku pracy, bo teraz mamy ponad 20-procentowe bezrobocie...

Na pewno interesuje nas perspektywa tych pań, które są beneficjentkami, ich los, bo to jest miarą skuteczności tego systemu wsparcia (...) Z drugiej strony interesuje nas, na ile instytucje są gotowe i na ile wdrożą te rozwiązania, których panie doświadczyły w projekcie...

Zastanawiam się, na ile ekologia jest uniwersalnym podejściem, które moglibyśmy „sprzedawać” dalej...

Takie podejście w województwie pomorskim nie było nigdzie stosowane...

Podoba mi się ogólna ścieżka innowacyjna tego projektu (...) Spojrzenie na rozwój lokalnego rynku pracy inaczej niż tylko interweniowanie na konkretne zapotrzebowanie

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

(...) Nie robimy ze wszystkich bezrobotnych wózków, a tworzymy im podwaliny do stania się tym, kim chcą być, w ramach ich możliwości...

Podejście jest komplementarne, najbardziej wartościowe jest, że te instrumenty są stosowane razem i mają działać razem...

Zakładamy, że mogą pojawić się nowe stowarzyszenia, czy inne podmioty dające pracę dzięki tym projektom społecznościowym...

Budowanie projektów w oparciu o ekologiczne rozwiązania...

Wypowiedzi wykonawców działań projektowych:

Celem jest zaktywizowanie kobiet 50+, które nie mają wykształcenia i są długotrwale bezrobotne (...) niedostosowane do rynku pracy...

Założeniem było wyciągnięcie kobiet 50+, zapomnianych, bez wykształcenia, które bardzo dawno temu pracowały albo nigdy nie pracowały, są niedopasowane do rynku pracy...

One wyszły na zewnątrz i poznały inne kobiety, w podobnej sytuacji...

Miernikiem sukcesu byłoby sprawdzenie się beneficjentki na stanowisku stażowym i pozostanie na rynku pracy...

Projekt „Akademia EKO-logicznego rozwoju” jest współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Przy projektach miękkich zawsze kryteria pomiaru sprawiają problemy, ale myślę, że osiągniemy te wskaźniki...

Najważniejsza jest zmiana postaw tych pań, ich sposobu myślenia, poziom ich zadowolenia...